

VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA VUOROHOIDOSSA

Tuula Lehtonen
Tiina Ylönen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2014

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta- ala





Tekijä(t) LEHTONEN, Tuula YLÖNEN, Tiina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 09.05.2014
	Sivumäärä 77	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA VUOROHOIDOSSA		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) HINTIKKA, Timo		
Toimeksiantaja(t) Perheet 24/7- hanke, Rönkä Anna		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella, miten vuoropäiväkotien lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien näkökulmasta katsottuna varhaiskasvatuksen pedagogiikka toteutuu vuorohoidossa. Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten varhaiskasvatussuunnitelma ja lasten osallisuus näkyvät vuorohoidossa. Lisäksi opinnäytetyössä tarkasteltiin omahoitajuutta, pienryhmätoimintaa, esiopetusta ja erityistä tukea vuorohoidossa.</p> <p>Opinnäytetyö on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Perheet 24/7 – tutkimushanketta. Hanketta hallinnoi Jyväskylän ammattikorkeakoulun Hyvinvointiyksikkö. Hankkeessa ovat mukana myös Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Utrechtin ja Manchesterin yliopistot. Hankkeen tavoitteena on selvittää lasten sosioemotionaalista hyvinvointia ja lapsiperheen arkea 24/7- taloudessa Suomessa, Iso-Britanniassa ja Hollannissa.</p> <p>Opinnäytetyö on kvantitatiivinen tutkimus, lisäksi tutkimusaineisto sisältää kvalitatiivista tutkimusaineistoa. Aineisto kerättiin survey-tutkimuksena. Tutkimuksen kohdejoukkona olivat vuoroaika tarjoavien päiväkotien työntekijät Suomessa, perusjoukko koostui 227:stä päivähoitoa työntekeistä. Tutkimuksen otanta muodostui 196:sta työntekijästä. Työntekijät vastasivat web-kyselyyn, joka sisälsi monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Kyselelyssä kartoitettiin heidän näkemyksiään vuorohoidon haasteista sekä hyvistä käytännöistä. Kyselytutkimus toteutettiin helmi-huhtikuussa 2013.</p> <p>Tulokset osoittavat, että kasvattajilla on mahdollisuus huomioida lapsi yksilöllisesti vuorohoidossa. Lisäksi iltaisin ja viikonloppuisin mahdollistuu lasta kuunteleva ja osallistava toiminta. Haasteena nousi esiin varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutuminen iltaisin ja viikonloppuisin, etenkin esiopetuksen ja erityisen tuen näkökulmasta katsottuna. Lasten, työntekijöiden ja lapsiryhmän vaihtuvuus hoitopäivän aikana hankaloitti niin toiminnan suunnittelua kuin lasten kaverisuhteita.</p>		
Avainsanat (asiasanat) vuoroaika, varhaiskasvatussuunnitelma, lasten osallisuus, perheet 24/7, varhaiskasvatuksen pedagogiikka		
Muut tiedot		



Author(s) Last, First LEHTONEN, Tuula YLÖNEN, Tiina	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 09052014
	Pages 77	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title EARLY CHILDHOOD PEDAGOGY IN ROUND-THE-CLOCK DAY CARE		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) HINTIKKA, Timo		
Assigned by Families 24/7 –research project, Rönkä Anna		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to examine how early childhood pedagogy was realized in shift care from the perspective of kindergarten teachers and child-minders in round-the-clock day care centres. The research task was to study how an early childhood education plan and children's participation were visible in shift care. The thesis also examined the system of a child's personal child-minder, small group activities, preschool education and special support in shift care.</p> <p>The thesis was a part of the Families 24/7 research project, which is funded by the Academy of Finland. The project is administrated by the School of Health and Social Studies at JAMK University of Applied Sciences. In addition, the Faculty of Education in the University of Jyväskylä, the National Institute for Health and Welfare, University of Utrecht and University of Manchester take part in the research project. The purpose of the project is to study children's socio-emotional wellbeing and the everyday life of families with children in 24/7 day care in Finland, the UK and the Netherlands.</p> <p>The thesis was based on quantitative research but it also included qualitative research data. The data was collected by using a survey. The samples of this study were the 227 employees in round-the-clock day care centres in Finland. 196 of those employees answered a web questionnaire which consisted of multiple-choice questions and open-ended questions. The web questionnaire was conducted from February to April 2013.</p> <p>The results show that educators have an opportunity to observe children individually in shift care. In addition, in the evenings and at weekends activities where children are being listened to and actively involved are possible. A challenge appears to be how early childhood pedagogy is implemented in the evenings and at weekends especially with regard to preschool education and special support. The changing of children, personnel and groups of children during the day complicates action planning and relationships between the children.</p>		
Keywords night-and-day care, early education plan, the participation of the child, families 24/7, early childhood pedagogy		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 Johdanto	3
2 Vuorohoito varhaiskasvatuspalveluna	4
2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asiakirjat	5
2.2 Vuorohoito.....	7
2.3 Päiväkodin henkilöstö	9
3 Varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutuminen päivähoitossa.....	11
3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma.....	12
3.2 Lasten osallisuus.....	17
3.3 Omaohitaja.....	23
3.4 Pienryhmätoiminta	25
3.5 Esiopetus	27
3.6 Erityinen tuki	29
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	32
4.1 Tutkimustehtävä.....	33
4.2. Kvantitatiivinen tutkimus.....	33
4.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimusmenetelmä.....	34
4.4 Aineiston analyysi	36
4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	37
5 Tutkimustulokset.....	40
5.1 Varhaiskasvatussuunnitelma.....	41
5.2 Lasten osallisuus.....	48
5.3 Omaohitaja ja pienryhmätoiminta	52
5.4 Esiopetus ja erityinen tuki.....	53
6 Tutkimustulosten tarkastelua.....	55
7 Pohdinta.....	65
7.1. Tutkimuksen toteutuksen arviointia	65
7.2 Lopuksi	67
LÄHTEET	69

KUVIOT

<i>Kuvio 1. Lapsen ominainen tapa toimia.....</i>	17
<i>Kuvio 2. Harry Shierin (2001) osallisuuden tasot.</i>	21
<i>Kuvio 3. Kolmiportaisen tuen malli.</i>	31
<i>Kuvio 4. Lasten vasua toteutetaan myös ilta-/viikonloppuhoidossa.....</i>	41
<i>Kuvio 5. Huomioimme vuorohoitoryhmän heterogeenisyyden toiminnan pedagogisessa suunnittelussa ja toteuttamisessa.....</i>	42
<i>Kuvio 6. Vuorohoidon pedagoginen suunnittelu on haastavaa ryhmän heterogeenisyydestä johtuen.....</i>	43
<i>Kuvio 7. Vuorohoidossa on enemmän mahdollisuuksia lasten tarpeista lähtevälle toiminnalle kuin ns. tavallisessa päivähoitossa.....</i>	44
<i>Kuvio 8. Toiminta iltaisin ja viikonloppuisin on monipuolista ottaen huomioon varhaiskasvatuksen eri osa-alueet.</i>	45
<i>Kuvio 9. Lapset voivat itse vaikuttaa usein tai hyvin usein.</i>	48
<i>Kuvio 10. Nimeämme lapselle omahoitajan.....</i>	52
<i>Kuvio 11. Esiopetusikäiset saavat lastentarhanopettajan suunnittelemaa esiopetusta myös iltaisin/viikonloppuisin.</i>	53
<i>Kuvio 12. Lapsilla on mahdollisuus erityistukeen ilta-/viikonloppuhoidossa....</i>	54

1 Johdanto

Viimeisimpien työelämä tutkimusten mukaan kolmasosa suomalaisista kertoo työskentelevänsä muuten kuin pelkässä päivätyössä. Useimmiten vuorotyöntekijät eivät voi itse vaikuttaa työvuoroihinsa, vaan työnantajat määrittelevät ne. Vuorohoitoa ja sen merkitystä lapselle on tähän mennessä tutkittu Suomessa vähän. Aiheesta on valmistumassa ensimmäinen Suomen Akatemian rahoittama kansanvälinen Perheet 24/7 tutkimus, jota hallinnoi Jyväskylän ammattikorkeakoulun Hyvinvointiyksikkö. Hankkeessa ovat mukana myös Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitos, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Utrechtin ja Manchesterin yliopistot. (Hevonoja 2013; Perheet 24/7 2012.)

Tämä opinnäytetyö on osa Perheet 24/7 hanketta. Perheet 24/7 hankkeen tavoitteena on selvittää epäsäännöllistä työaikaa tekevien vanhempien työhyvinvointia, perhearkea ja vanhemmuutta sekä vuoropäivähoitoa osana perheiden ja lasten arkea. Aihetta tutkitaan lasten, vanhempien ja päivähoiton näkökulmista niin Suomessa, kuin kansainvälisestikin. (Perheet 24/7 2012.)

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka vuoropäiväkodeissa työskentelevien lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien mielestä varhaiskasvatuksen pedagogiikka toteutuu vuorohoidossa. Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin, miten varhaiskasvatussuunnitelma ja lasten osallisuus näkyvät vuorohoidossa. Tutkimus perehtyi myös vuorohoidossa tapahtuvaan omahoitajuuteen, pienryhmätoimintaan, esiopetukseen ja erityiseen tukeen.

Opinnäytetyö on kvantitatiivinen tutkimus, lisäksi tutkimusaineisto sisältää kvalitatiivista tutkimusaineistoa. Aineisto kerättiin survey-tutkimuksena helmikuussa 2013. Tutkimuksen kohdejoukkona olivat vuorohoitoa tarjoavien päiväkotien työntekijät Suomessa, otanta muodostui 196:sta työntekijästä. Työntekijät vastasivat web-kyselyyn, jossa kartoitettiin heidän näkemyksiään vuorohoidon haasteista sekä hyvistä käytänneistä. Saatujen vastausten avulla olemme voineet pohtia vuorohoitoa Suomessa, sekä vertailla eroavatko las-

tentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastaukset toisistaan, ja pohtia, mistä erot saattavat johtua.

Aiemmat vuorohoitoon liittyvät tutkimukset ovat painottaneet lapsen hyvinvointia ja heidän näkökulmaansa vuorohoitoon. Me omalta osaltamme haluamme tuoda varhaiskasvatuksen pedagogiikan merkityksen osaksi lasten hyvinvointia ja kokonaisvaltaista kehitystä vuorohoidossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen varhaiskasvatuksen asiantuntijan Marjatta Kekkonen mukaan lapsen osallistuminen ohjattuun varhaiskasvatustoimintaan mahdollisesti kärsii, jos vuoropäiväkodit eivät pysty tarjoamaan esimerkiksi iltaisin ja viikonloppuisin samanlaista toimintaa kuin päiväsaikaan. Pienten lasten kehitykselle säännöllisyys päivärytmissä on tärkeää, mikä on vuorohoidon luonteen vuoksi haastavaa, joten säännöllisyyteen on erityisesti kiinnitettävä vuorohoidossa huomiota. (Hevonoja 2013.)

Opinnäytetyömme antaa vastauksia siihen, millainen varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutuminen suomalaisessa vuorohoidossa työntekijöiden näkökulmasta on. Tuloksista nousevia asioita voidaan hyödyntää pohdittaessa vuorohoidon kasvattajien työmenetelmiä ja vuorohoidon käytänteitä.

2 Vuorohoito varhaiskasvatuspalveluna

Vuorohoidolla tarkoitetaan hoitoa, jota tarjotaan myös iltaisin, öisin ja viikonloppuisin (THL 2013a). Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta, vaan vuorohoito on tarkoitettu säännöllisesti vuorohoitoa tarvitseville lapsille. (Jyväskylän kaupunki 2013.)

Suomalainen vuorohoitojärjestelmä on maailmanlaajuisesti katsottuna ainutlaatuinen. Hannuniemen (2011) mukaan muualla maailmassa vuorohoidon ei oleteta sisältävän varsinaista varhaispedagogista funktiota, vaan pelkästään

hoidollisen funktion. Suomalaisen vuorohoidon vahvuutena onkin se, että siinä yhdistyvät molemmat funktiot. (Hannuniemi 2011, 14.)

Äitien työssäkäynnin lisääntyminen johti Suomessa vuorohoidon syntyyn 1970-luvun alussa. 1990-luvusta alkaen ilta-, yö- ja viikonloppuhoidon tarve on yleistynyt. (Hannuniemi 2011, 14.) Yksi syy vuorohoidon lisääntymiselle on perheiden kaventuneet ja muuttuneet sosiaaliset verkostot sekä kasvava yksinhuoltajuus (Väisänen 2003, 16). Vuorohoidon tarve on kasvanut myös siksi, että sesonkityö, keikkatyö sekä kaupan, vartiointin, kuljetuksen ja elintarviketeollisuuden työt ovat lisääntyneet (Aula 2010).

Kuntien talous- ja toimintatilaston päivähoitotietojen mukaan vuonna 2010 oli kunnan järjestämässä päivähoitossa olevista lapsista hieman yli 7 prosenttia vuorohoidossa (Säkkinen 2010, 4).

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja asiakirjat

Suomalainen varhaiskasvatusta perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimukseen (1991/60), Suomen perustuslain (1999/731) säännöksiin sekä muuhun kansalliseen lainsäädäntöön. Lapsen oikeuksien sopimus tiivistettynä kolmeen ydinkäsitteeseen velvoittaa sopimusvaltion turvaamaan lapsille osuuden yhteiskunnan voimavaroista (provision), oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskuntaelämään (participation) sekä oikeuden suojeluun ja huolenpitoon (protection). (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 15.)

Lasten päivähoitolaki (1973/36), asetus lasten päivähoitosta (1973/239) sekä perusopetuslaki (1998/628) ja perusopetusasetus (1998/852) määrittelevät lasten päivähoitoon ja esiopetuksen järjestämisen. Varhaiskasvatuksen toteuttamisessa tulee ottaa huomioon myös lastensuojelulaki (2007/417). Varhaiskasvatuksen henkilöstöön liittyvät asetus opetustoimen henkilöstön kelpoi-

suusvaatimuksista (1998/986), laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005/272), valtioneuvoston asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005/608) sekä laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (2002/504). (THL 2013b.)

Varhaiskasvatusta ohjataan sekä valtakunnallisilla että kunnan omilla asiakirjoilla. Varhaiskasvatusta linjaavat asiakirjat ja suunnitelmat ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005), esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2010) sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet (2011). (THL 2013c.)

Kuntatasolla varhaiskasvatuksen ohjaus on monimuotoista ja siksi asiakirjojen nimet voivatkin vaihdella kunnittain. Valtakunnallinen ja kunnallinen ohjaus muodostavat prosessimaisen kokonaisuuden. Kunnan varhaiskasvatuksen linjaukset ja strategiat voivat löytyä muista lasta ja perhettä koskevista asiakirjoista, tai sitten ne voivat olla osana kunnan lapsipoliittista ohjelmaa. Linjauksista ja strategioista ilmenee kunnan varhaiskasvatuksen järjestämisen keskeisten periaatteiden lisäksi kehittämisen painopisteet ja kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdina ovat valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet, ja siinä otetaan huomioon kunnan omat linjaukset, tavoitteet ja strategiat. Lisäksi kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään eri palvelumuotojen sisällölliset tavoitteet. Jokaisessa päivähoitoyksikössä on oma varhaiskasvatussuunnitelmansa, jossa kuvataan yksikön varhaiskasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden lähtökohdat ja niiden toteutuminen. Yksikön oma varhaiskasvatussuunnitelma on kunnan suunnitelmaa yksityiskohtaisempi. Lisäksi jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma tai esiopetussuunnitelma. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8-9.)

Nykyinen päivähoitolaki on peräisin vuodelta 1973. Laki on kuitenkin hyvin pian uudistumassa, sillä opetus- ja kulttuuriministeriö on aloittanut uuden varhaiskasvatuslain valmistelun. Lakia valmistelee kaksi työryhmää, joiden tehtävänä on valmistella päivähoitoa koskevat säädösehdotukset ja arvioida niiden

yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia. Uuden lainsäädännön on tarkoitus astua voimaan alkuvuodesta 2015. (Komi 2013, 11.)

Varhaiskasvatusta koskevissa säädöksissä, linjauksissa ja laeissa vuorohoitoa ei omine erityispiirteineen huomioda ollenkaan. Yhteisten varhaiskasvatusta linjaavien tavoitteiden lisäksi määrittelemättä jää, miten tavoitteiden ja varhaiskasvatuksen tehtävän toteuttaminen mahdollistuu, kun lapset ovat hoidossa epätavallisinä hoitoaikoina. (Lehtomäki 2013, 18.)

2.2 Vuorohoito

Vuorohoito tarjotaan vanhempien opiskelusta tai työstä johtuvan tarpeen mukaan. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta, vaan vuorohoito on tarkoitettu säännöllisesti vuorohoitoa tarvitseville lapsille. Vuorohoidossa lasten hoitoajat perustuvat vanhempien työvuoroihin, joten vanhemman vapaapäivät ovat myös lapsen vapaapäiviä. Vuorohoidossa tarjotaan esiopetusta viitenä päivänä viikossa. (Jyväskylän kaupunki 2013.)

Vuorohoitoa koskevaa lainsäädäntöä ei ole, vaan jokainen kunta määrittelee itse vuorohoidon ja sitä koskevat linjaukset (Säkkinen 2010, 7). Kuitenkin päivähoitolaki velvoittaa kuntia järjestämään päivähoitoa eri vuorokauden aikoina. Lain mukaan kunnan on järjestettävä päivähoitoa siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve vaatii. (Laki lasten päivähoitosta 1973/36, 11§.) Laissa sanotaan myös, että lapsen yhtäjaksoinen hoitoaika saa yleensä olla enintään kymmenen tuntia vuorokaudessa (Asetus lasten päivähoitosta 1973/239, 4§). Vuorohoitoon tuntirajoitusta ei voida kuitenkaan soveltaa sellaisenaan, eikä hoitajaksojen pituutta ole määritelty (Ainasoja 2009, 16).

Asetus lasten päivähoitosta ei erikseen säätele vuorohoidon henkilöstömitoitusta, vaan lähtökohtaisesti kaikki päivähoitoa koskevat säännökset koskevat yhtäläillä myös vuorohoitoa. Henkilöstön määrä ja rakenne, noudatettava työ-

aikajärjestelmä sekä työaikakorvaukset saattavat vaihdella suurestikin eri kuntien välillä. Vuorohoidon tiloilta ja toiminnalta edellytetään kodinomaisuutta ja rauhallisuutta, koska lapsen nukkumaan meno tapahtuu erilailla kuin kotona. (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 35-36.)

Uuteen varhaiskasvatustalakiin on ehdotettu määriteltäväksi erilaiset varhaiskasvatuksen toimintamuodot, esimerkiksi vuoroahoito. Laissa tulisi säätää kunnelle vuoroahoitoa tarjotaan ja sen tarjoamisen ajankohta. Myös yöhoidon suhdeluukuun ja vuoroahoidon oikeuteen poikkeustilanteissa halutaan tarkennuksia. 14 vuoropäiväkotien johtajaa ympäri Suomen esittää kannanotossaan maksimituntimäärää, jonka lapsi voi vuoroahoidossa viettää. Lisäksi kunnan tulisi suunnata erityispäivähoidon- ja erityislastentarhanopettajan resursseja riittävä määrä pelkästään vuoroahoitoon. Jotta vuoroahoidon toiminta ja toiminnan erityishaasteet voidaan toteuttaa laadukkaasti, tulee määrittää selkeät lapsiryhmäkoot ja henkilömitoitukset. Suunnittelussa tulee huomioida, että kasvatushenkilöstö vaihtuu mahdollisimman vähän. Lapsen edun mukaista on myös se, että lapsella on vain yksi pysyvä hoitopaikka. Myös esiopetuksen tulee kuulua vuoroahoitoyksikön toimintaan. (Kohti varhaiskasvatustalakiä 2014, 125.)

Varsinaisen lakiehdotelman mukaan lapsella on oikeus kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen, joka toteutetaan joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsella on oikeus iltaisin, öisin, viikonloppuisin ja arkipyhäisin annettavaan varhaiskasvatukseen, jos se on välttämätöntä lapsen huoltajien työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Kunnan tehtävänä on huolehtia varhaiskasvatuksen järjestämisestä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina kuin tarve edellyttää. Lapsi saa osallistua yhtäjaksoisesti varhaiskasvatukseen yleensä enintään kymmenen tunnin ajan. (Kohti varhaiskasvatustalakiä 2014, 22, 37.)

Hevonojan haastatteleman psykologian tohtori, dosentti Anna Rönkön (2013) mukaan lasten pitkillä hoitajaksoilla ja vanhempien epätyypillisillä työajoilla näyttää olevan negatiivisia vaikutuksia lapseen. Huomion arvoista kuitenkin on, että pitkät hoitajakset koskevat vain pientä osaa vuoroahoitoa tarvitsevista lapsista. Rönkä arvioi pitkän hoitajakson vaikuttavan lapsen ja vanhemman

välisen kiintymyssuhteeseen ja ikävän tunteen aiheuttavan hylkäämiskokemuksen pienelle lapselle. Epäsäännölliset hoitoajat aiheuttavat lapselle myös haasteita muodostaa pysyviä kaverisuhteita. (Hevonoja 2013.)

2.3 Päiväkodin henkilöstö

Varhaiskasvatuksen keskeinen laatutekijä on tehtävänsä soveltuva ja hyvin koulutettu henkilöstö. Suomessa päiväkotien henkilöstörakenteen määrittelee vuoden 1973 päivähoitolakiin liittyvä asetus, jonka mukaan vähintään joka kolmannella päiväkodin hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla tulee olla lastentarhanopettajan tehtäviin kelpoisuuden antava koulutus. (Onnismaa & Valli 2005, 6.) Muilta vaaditaan kouluasteen tutkinto, joita ovat esimerkiksi lähihoitaja, lastenhoitaja tai lastenohjaaja (Reunamo 2007, 103.) Päiväkodin henkilöstö koostuu monista eri ammattitutkinnoista, esimerkiksi kasvatustieteen kandidaatti tai -maisteri, erityisopettaja, sosiaalikasvattaja, sosionomi (AMK) tai (YAMK), lastenhoitaja, päivähoitaja tai lähihoitaja. (Pihlaja 2008, 27-28.)

Lastentarhanopettajien koulutuksella on pitkät perinteet, koulutus on alkanut jo vuonna 1892. Vuonna 1995 lastentarhanopettajakoulutus siirtyi kokonaisuudessaan yliopistojen kasvatustieteellisiin tiedekuntiin. Tutkinnon nimike on kasvatustieteen kandidaatti, josta opintoja voi jatkaa kasvatustieteen maisteriksi, ja tästä edelleen lisensiaatiksi ja tohtoriksi. Kasvatustieteen kandidaatin tutkinnosta saa kelpoisuuden lastentarhanopettajan ja päiväkodin johtajan tehtäviin. Lisäksi se antaa kelpoisuuden perusopetuslain alaiseen esiopetukseen. (Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen 2007, 48.) Yliopistoista valmistuu myös erityislastentarhanopettajia ja varhaiserityisopettajia. Näistä jälkimmäiset valmistuvat myös kasvatustieteen maistereiksi (Korkeakoulujen arviointineuvosto 2013, 21).

Vuonna 1992 sosiaalikasvattajien opistoasteinen koulutus alkoi vähitellen muuttua sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnoksi ja tutkintonimikkeeksi tuli sosionomi (Karila & Nummenmaa 2001, 37). Ammattikorkeakoulut vakinaistet-

tiin vuosina 1996-2000. Sosionomin opintoihin tulee sisällyttää vähintään 60 opintopisteen laajuiset varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot, jolloin tutkinnon suorittaneella on kelpoisuus lastentarhanopettajan työhön ja päivähoidon ammatillisiin johtotehtäviin. (Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen 2007, 46.) Vuonna 1995 päivähoitajien ja lastenhoitajien koulutukset poistuivat ja tilalla aloitettiin lähihoitajakoulutus (Virolainen 2006, 220). Tänä päivänä päivähoidon lastenhoitajan tehtäviin vaadittava koulutus on sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto (lähihoitaja) tai kristilliseen elämäntavoihin pohjautuva lapsi- ja perhetyön perustutkinto (lastenhoitaja) (Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen 2007, 44, 46).

Lastentarhanopettaja toimii työyhteisönsä pedagogisena asiantuntijana kantavan päävastuun hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden suunnittelusta. Lisäksi lastentarhanopettajan työtehtäviin kuuluu laadukkaasti kasvu- ja oppimisympäristön luominen. (Rouvinen 2007, 39). Myös lastenhoitajan työtehtävänä on huolehtia lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta, mutta työ painottuu enemmän perushoivaan ja hoitoon, kuten ruokailutilanteista, puukeutumistilanteista ja ulkoilusta huolehtimiseen (Ammattinetti 2014). Lastenhoitaja vastaa päiväkodissa lasten lääkehoidollisesta puolesta, koska lastenhoitaja on koulutuksen sisällön puolesta saanut hoitopainotteisen koulutuksen (Häkkinen 2006, 220).

Lakia valmisteleva työryhmä keskusteli erillisen henkilöstömitoituksen asettamisesta vuorohoidolle, mutta ei kuitenkaan tehnyt siitä esitystä, vaan vuorohoidossa tulee olemaan samat henkilöstömitoitukset kuin muussakin varhaiskasvatuksessa (Kohti varhaiskasvatustilaa 2014, 68).

3 Varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutuminen päivähoitossa

Varhaiskasvatus ja päivähoito nähdään:

”varhaiskasvatus yhteiskunnan järjestämänä elinikäisen oppimisen foorumina sekä pedagogisena sisältönä ja päivähoito yhtenä yhteiskunnan tarjoamana varhaiskasvatuksen monitehtäväisenä palveluna.” (Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys 2007, 15.)

Karilan (2013) mukaan kulttuuriset muutokset heijastuvat varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan. Yhteiskunnassa tapahtuvat taloudelliset ja rakenteelliset muutokset vaikuttavat perheisiin. Myös tieteen ja teknologian kehitys heijastuu koko yhteiskuntaan. Käsitteet lapsuudesta ja kasvatustutkimuksesta muuttuvat, jolloin ne vaikuttavat tulkintoihin ja pedagogiseen ajatteluun. Jokainen varhaiskasvattaja on osallisena suomalaisen varhaispedagogiikan muodostumisessa. Työskennellessään varhaiskasvatuksen arjessa kasvattaja tekee ratkaisuja, kokeiluja ja yrityksiä, joista muodostuu varhaispedagogiikka. Termiä varhaiskasvatuksen pedagogiikka ja varhaispedagogiikka käytetään synonyymeinä. (Karila 2013, 9–10, 90, 93; Varhaiskasvatus vuoteen 2020 2008, 29.)

Lasten päivähoito on varhaiskasvatuspalvelu, joka yhdistää lapsen oikeuden varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeuden saada lapselleen hoitopaikka (Sosiaaliportti 2012). Päivähoidon ydintehtäviä ovat hoito, kasvatustyö ja opetus. Lisäksi päivähoidossa tehdään yhteistyötä vanhempien kanssa sekä laajaa verkostotyötä erilaisten ammatillisten tahojen kanssa. Ydintehtävien lisäksi päivähoito on yksi lastensuojelun tukitoimi. (Koivunen 2009, 11.)

Hoidon, kasvatustyön ja opetuksen välistä rajaa on vaikea vetää, koska päivähoitotoiminnassa kaikki osa-alueet voivat olla läsnä yhtä aikaa. Hoitoon kuuluu lapsen perustarpeista huolehtiminen, eli huolehtiminen ravinnon saannista, ulkoilusta, siisteydestä, riittävästä levosta sekä turvallisista ihmissuhteis-

ta. Hoidon tulisi myös aina sisältää hoivaelementtejä, jolloin lapsi saavuttaa kaikinpuolisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Selvimmin päivähoiton pedagogiikka korostuu esiopetuksessa. (Koivunen 2009, 12.)

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on varhaiskasvatuksen yhdenvertainen toteutuminen koko maassa. Lisäksi sen tavoite on luoda edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on lisätä vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksen palveluissa sekä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta. (Kaske- la & Kronqvist 2007, 10-11.) Lisäksi sen tarkoitus on lisätä moniammatillista yhteistyötä sellaisten eri palvelujen kesken, joilla tuetaan lasta ja perhettä ennen kuin lapsi on oppivelvollisuusikäinen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muodostavat esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden kanssa valtakunnallisesti lasten oppimista, kasvua ja hyvinvointia edistävän kokonaisuuden. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 7.)

Kunnallinen, yksikkökohtainen ja lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Sosiaali- huollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 812/2000 mukaan jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle laaditaan lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 21.)

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa ja sen toteutumista arvioidaan säännöllisesti, sekä vanhempien kanssa että henkilöstön kesken. Myös lapsi voi itse osallistua varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin vanhempien ja henkilöstön yhdessä sopimalla tavalla. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on toimintaa järjestettäessä ottaa huomioon lapsen yksilöllisyys sekä vanhempien näkemykset. Varhais-

kasvatussuunnitelmassa huomioidaan lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet sekä tämän hetkiset tarpeet. Suunnitelmassa otetaan huomioon myös lapsen tulevaisuus sekä yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarpeet sekä niiden järjestäminen. Tämä osa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa muodostaa päivähoitolain tarkoittaman kuntoutussuunnitelman erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle. Suunnitelmassa tuodaan esiin mitä muutoksia kasvatuksellisessa toiminnassa ja fyysisessä ympäristössä toteutetaan. Vanhempien kanssa keskusteltaessa huomiota kiinnitetään erityisesti lapsen kehitystä vahvistaviin myönteisiin puoliin. Mikäli lapsen hyvinvointiin liittyy huolia tai ongelmia, tuodaan nämä asiat esille mahdollisimman konkreettisina ja niihin haetaan ratkaisuja yhdessä vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32-33, 36.)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista, jolloin varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. Varhaiskasvatushenkilöstön vastuulla on luoda edellytykset toimivalle kasvatuskumppanuudelle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Yksi osa yhteistyötä on kotikasvatuksen tukeminen. Kasvatuskumppanuus mahdollistaa kasvattajien ja vanhempien välisen tavoitteellisen keskustelun kasvatuksesta ja kasvatuseriaatteista, arvoista ja kulttuurista. Kaikki tämä on tehtävä lapsen edun mukaisesti. Viime kädessä vanhemmat ovat vastuussa lapsensa kasvatuksesta, mutta päivähoitossa kasvattaja on aina vastuussa siitä kasvatuksesta, jota lapsi saa päivähoitossa. Kasvatuskumppanuuden tärkeimmät periaatteet ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. (Koi-vunen 2009, 151-153.)

Yhteinen vuoropuhelu vanhemman, kasvattajan ja lapsen välillä tapahtuu päivittäisissä kohtaamisissa vanhemman tuodessa tai hakiessa lasta päivähoitosta. Nämä kasvattajien ja vanhempien jatkuvat, päivittäiset vuoropuhelut

avaavat tilaa puhua niin tavanomaisista lapsen asioista kuin pulmallisistakin tilanteista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 43-44.)

Kasvattajan näkökulmasta on merkittävää havainnoida lapsen leikkiä, liikkumista, itsensä ilmaisua ja tutkivaa toimintaa; miten ne näkyvät sekä lapsessa, että myös koko lapsiryhmän toiminnassa. Kasvattajayhteisössä reflektoidaan, miten ne toteutuvat ja miten niitä voidaan tukea. Nämä kaikki kehityksen alueet ja niiden toteutuminen dokumentoidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on kasvattajan tärkeä työväline, joka ohjaa hänen pedagogista toimintaansa ja kannattelee yksittäisen lapsen kehitystä ja kasvua. (Kaskela & Kronqvist 2007, 32-34).

Varhaiskasvatussuunnitelmissa (2009) on kirjattu keskeiset sisältöalueet kuuden orientaation kokonaisuuteen, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen toteutumista. Tarkoitus ei ole opettaa lasta eikä lapsi opiskele sisältöalueiden mukaan, vaan vuorovaikutuksessa ympäristön ja ihmisten kanssa lapsi saa välineitä ja valmiuksia kokea ja ymmärtää sekä jäsentää ympäristöä ja tilanteita. Kaikkien orientaatioiden alueilla on tärkeää käyttää hyvää ja tarkkaa kieltä, joka on kommunikation ja vuorovaikutuksen väline. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 26–27.)

Vertaaminen, luokittelu, sarjoittaminen ja laskeminen kuuluvat matemaattiseen orientaatioon. Lukujen tunnistaminen ja käsittely sekä erilaisten avaruudellisten ilmiöiden harjoittelu ovat osa matemaattista orientaatiota. Päivähoidon arjessa lapselle tulee luontevasti tilanteita, joissa aikuinen voi jakaa lapsen matemaattisen oivalluksen ja kiinnostuksen. Pukeutuminen, ruokailu, pelien pelaaminen ja kirjojen lukeminen ovat hyviä vuorovaikutustilanteita, joissa voidaan luontevasti käsitellä matemaattisia ilmiöitä. Aikuisen tulee tukea ja kannustaa lapsen omaa kiinnostusta ja innostuneisuutta. (Mattinen 2011, 228–230.)

Luonnontieteellisessä orientaatioissa lapsi saa tutkia, havainnoida, aistia ja kokea luonnon ilmiöitä ja ihmeitä. Lapselle mielekkäällä tavalla herätellään

lapsen kiinnostus ja herkkyys sekä luontoa että rakennettua ympäristöä kohtaan. Aikuisen esimerkin avulla opitaan yhdessä huolehtimaan ympäristöstä ja kunnioittamaan luontoa sekä liikkumaan niin luonnossa kuin liikenteessä. Kestävään kehitykseen ohjaaminen kuuluu luonnontieteelliseen orientaatioon. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 131, 134.)

Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio avaa mahdollisuuden tutustua menneisyyteen ja samalla luoda kuvaa nykyisyydestä. Lähiympäristö ja kotiseudun nähtävyydet ovat oivallisia kohteita avata näkökulmia menneeseen ja luoda yhteyttä nykyaikaan. Eettiseen orientaatioon kuuluu lasten jokapäiväisiä tilanteita, joissa kohdataan oikea ja väärä, hyvä ja paha, totuus ja valhe. Yhteisellä toiminnalla opitaan toisen kunnioittamista, oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa ja vapauden kysymyksiä. Aikuisen tulee havainnoida lapsen kehitystaso, jotta lapsi saa omien taitojensa ja kykyjensä mukaista ohjausta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 28–29.)

Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio antaa lapselle mahdollisuuden tutustua oman uskonnon perinteisiin ja tapoihin sekä samalla kulttuuriin. Oleellista on sallia lapselle tila ja paikka hiljaisuuden kokemiseen, ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Yhtä tärkeää on erilaisuuden hyväksyminen ja suvaitsevaisuus. Inhimillinen elämä on läsnä uskonnollis-katsomuksellisessa orientaatioissa. Uskonnollinen kasvatus on kotien asia, jonka sisällöstä sovitaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. (Pellikka 2011, 151–153.)

Esteettisen orientaation kautta lapsi saa kokemuksia, joiden avulla lapsi hahmottaa omia asenteitaan ja näkemyksiään. Lapsi aistii ympäristöään, kuuntelee ja havaitsee sitä. Oman mielikuvituksen ja luovuuden sekä itsensä ilmaisemisen mahdollisuus korostuu, jolloin lapselle syntyy kauneuden, rytmin ja näiden vastakohtien aistimuksia ja kokemuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 28.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2009) määritellään neljä lapselle ominaista tapaa toimia: leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja il-

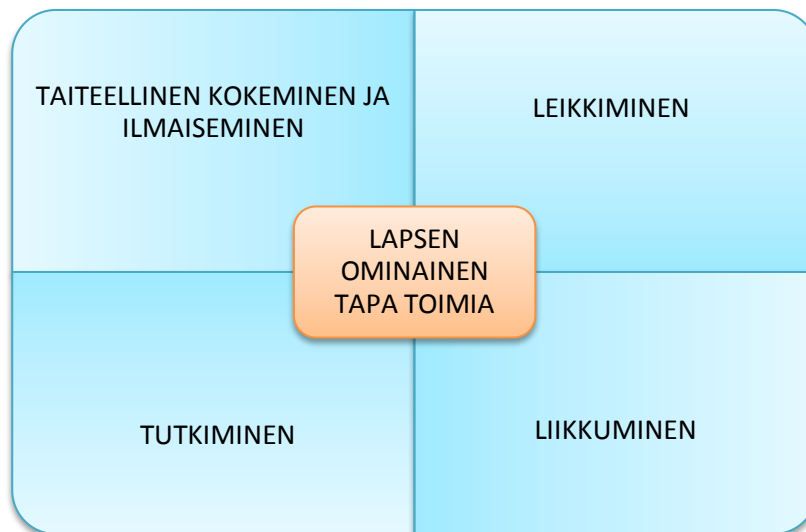
maiseminen sekä tutkiminen. Nämä toimintatavat tulisi ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksen muodoissa. Lisäksi niiden ajatellaan ohjaavan kasvattajayhteisön tapaa toimia lasten kanssa, jolloin kielen merkitys, lapsen oppiminen ja sisällölliset orientaatiot toteutuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 20–25.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2009) mukaan kasvattajan tehtävä on suunnitella toiminta tietoisesti ja tavoitteellisesti niin, että lapsen luontainen tapa toimia ja sisällölliset orientaatiot näkyvät (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 20–25). Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon lapsen kokemukset ja maailma. Sisällölliset orientaatiot ovat kasvattajan työvälineitä, joiden avulla voidaan lisätä lapsen valmiuksia ymmärtää elämää ja monipuolistaa lapsen ominaista tapaa toimia. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 132.)

Heikka, Hujala ja Turja (2009) näkevät lapsen toiminnan havainnoimisen olevan pedagogisen suunnittelun kulmakivenä. Kasvattaja havainnoi lapsen leikkiä, liikkumista, tutkimista ja itsensä ilmaisemista voidakseen suunnitella toiminnan näiden pohjalle. Yhtä oleellista on sekä havainnoida lapsen toimintaa vertaisryhmän kanssa että huomioida kuinka toimintaympäristö tukee lasta. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 24.)

Lasten kiinnostusten kohteet ja heidän tapansa ottaa vastaan uusia asioita ja tilanteita antavat pohjan kasvattajan suunnittelulle. Suunnittelussa kasvattajan tulisi huomioida lapsen aikaisemmat kokemukset ja käsittelemät asiat, jotta lapselle syntyy uusia tietorakenteita, joihin hän jatkossa rakentaa uusia kokemuksia. Toiminnan suunnittelu ei ole yksin kasvattajan tehtävä, vaan lasten kuulemista ja osallisuutta pidetään yhtä tärkeänä tekijänä. Keskustelut lasten kanssa ja heidän kuunteleminen antavat kasvattajalle uusia kokemuksia lapsen maailmasta ja ajattelusta. Vuorovaikutus ja kieli ovat perustana kokonaisvaltaiselle kasvulle ja oppimiselle. Lapsi tulee nähdä aktiivisena toimijana. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2010, 256–258.)

Kuvio 1. Lapsen ominainen tapa toimia.



3.2 Lasten osallisuus

Päivähoitolaissa ei tällä hetkellä ole osallisuutta ja vaikuttamista koskevia säännöksiä, vaan päivähoitoon sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000). Uuteen varhaiskasvatustalakiin ehdotetaan lisättäväksi yleissäännös osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Osallisuutta ja vaikuttamista tarkasteltaisiin sekä lapsen että lapsen huoltajien näkökulmasta. (Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti 2014, 38.)

Lainsäädännöllä on määritelty selkeästi lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassa määritellään, että lapsella on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksiään ja tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa, huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Yleissopimus määrittää myös, että ”lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan (protection), riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (provision) sekä osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon (participation).” (Yleissopimus lasten oikeuksista 2013.) Li-

säksi Suomen perustuslaki määrää, että *”lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.”* (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 , 6§.)

Osallisuus lapselle merkityksellisiin yhteisöihin antaa hänelle mahdollisuuden ymmärtää kuka hän on ja mihin hän kuuluu (Eskel & Marttila 2013, 93-94). Jokaisella päivähoitossa olevalla lapsella tulisi olla mahdollisuus tuntea kuuluvansa yhteisöön, jossa hänellä on oma paikka ja jossa hänet hyväksytään. Lapsen näkökulmasta on tärkeää, että hän näkyy ja kuuluu. Oleellista on, että lapsi tuntee, että hänen työtään, tekemistään, ajatuksiaan ja olemistaan arvostetaan. Kun lapsen jälki näkyy hänen ympäristössään, kuulluksi tuleminen mahdollistuu. Erilaisten dokumenttien avulla mahdollistetaan yhteinen historia ja voidaan arvioida toimintaa. Osallisuus on myös kuulumista vertaisryhmään. Ystävyyssuhteiden muodostaminen voi alkaa jo päivähoitosta ja parhaimmillaan se kantaa aina aikuisuuteen saakka. Lapsen sosiaalinen vuorovaikutus edellyttää, että lapsi saa ilmaista itseään ja tulee ymmärretyksi sekä hyväksytyksi. (Kaskela & Kronqvist 2007, 19-20.)

Katajan (2012) mielestä päivähoiton kasvattajien tulee kyseenalaistaa omaa toimintaansa pohtimalla ja reflektoiden työtään. Kasvattajan vastuulla on luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapsella on tilaa osallistua. Itse prosessi on tärkeämpi kuin lopputulos. Osallisuusajatteluun liittyy voimakkaasti vallankäytön tematiikka ja pohdinta siitä, kenen tietoa arvostetaan. Koetaanko lapsen tieto yhtä arvokkaaksi kuin aikuisen tieto. (Kataja 2012, 24.) Lapset tulevat erilaisista taustoista (esimerkiksi erityisen tuen tarve, kulttuuri, sukupuoli). Edellä olevat tekijät vaikuttavat siihen, että lapsen näkökulmasta katsottuna on tärkeää käydä dialogia heidän kanssaan yksilöllisesti. Samalla on huomioitava lapsen ikä, koska lapsella on iästä riippuen erilaiset taidot ja tarpeet. (Sinclair 2004, 108-109.)

Karlssonin (2001) mukaan lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten koulutuksissa painotetaan lapsen subjektiivisuutta ja aktiivisuutta (Karlsson 2001, 34). Hujala, Puroila, Parrila & Nivala (2007) kirjoittavat lapsen mahdollisuudes-

ta toimia aktiivisena subjektina. Lähtökohtana on lasten havainnoiminen niin leikkiessä kuin eri toiminnoissa. Aikuisten tehtävä on kuunnella lasten kysymyksiä ja ehdotuksia. Lapsen sen hetkiset taidot ja tiedot sekä mielenkiinnon kohteet ovat merkittäviä raameja toiminnalle. Keskeisenä ajatuksena on lapsen oma kokeilu, tutkiminen, omien oletusten testaaminen ja keskinäinen vuorovaikutus niin aikuisten kuin vertaisryhmän kesken. Aikuinen ei tarjoa valmiista tietoa lapselle, vaan keinoja oppia. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 83.)

Lasten aktiivista roolia on korostettu erityisesti sosiologisten lapsuustutkijoiden piirissä. Osallisuuden kehittyminen edellyttää taitoja, jotka opitaan toimimalla sosiaalisissa suhteissa. Kokemus kuulluksi tulemisesta ja osallistumisen merkityksestä alkaa muotoutua jo varhain, siksi pienten lasten kasvuympäristöillä on tärkeä merkitys. Näiden taitojen oppiminen alkaa jo varhain lasten ja vanhempien vuorovaikutuksessa, mutta myös päiväkodissa on luotava puitteet niiden oppimiselle. Osallisuuden kokemukset vahvistavat toimijuutta yhteisöissä. (Rasku-Puttonen 2006, 112.)

Osallisuuskäsitteellä on monia eri sisältöjä käyttöyhteydestä riippuen. Yhdestä näkökulmasta osallisuus tarkoittaa syrjäytymisen ehkäisyä ja yhteisön tasa-vertaista jäsenyyttä. Henkilö voi olla mukana valmiiksi suunnitellussa ja järjestetyssä toiminnassa, johon hän ei ole itse päässyt vaikuttamaan tai toteuttamaan. Syvimmässä merkityksessä osallisuus nähdään yksilön mahdollisuutena tulla kuulluksi. Samalla hän voi suunnitella toimintaa yhdessä yhteisönsä kanssa ja vaikuttaa päätöstentekoon sekä kantaa vastuu tekemisestä. Eräs merkitys on edustuksellisuus, jolloin muutama henkilö pääsee vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Hyvä esimerkki edustuksellisuudesta on esimerkiksi lapsiparlamentti. (Turja 2011, 46–47.)

Aito osallisuus vaatii vastavuoroista ja tasa-arvoista keskustelua henkilöiden kesken. Jokaisen osallistujan asia otetaan vakavasti huomioon ja ajatuksia kuunnellaan. Tarkoituksena on halu ymmärtää toisen ajatuksia ilman arvostelua. Asioista voidaan olla joko samaa tai eri mieltä, sekä mahdollisesti tuoda

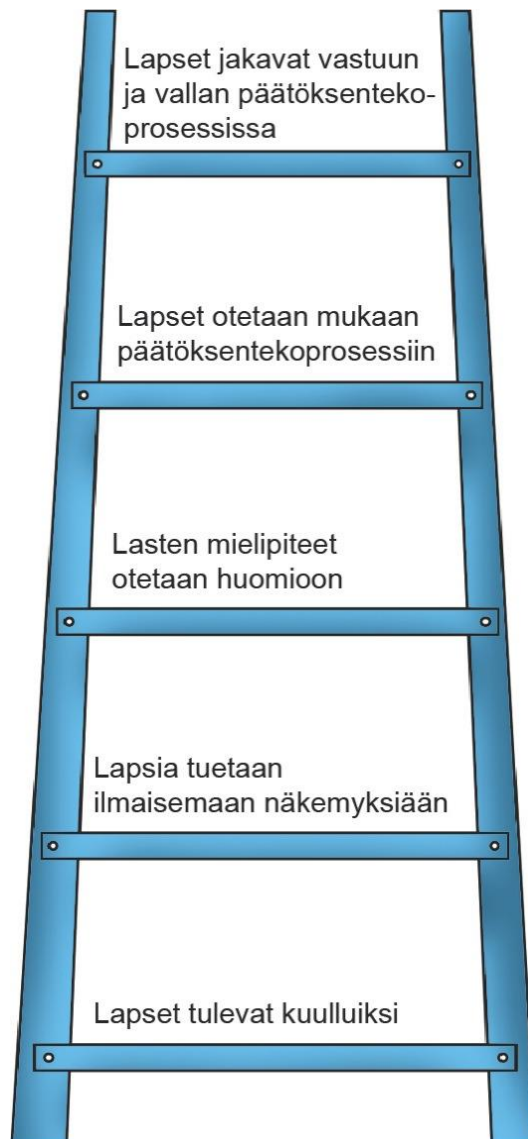
esille myös uusia perspektiivejä. Osallisuudessa vallan käyttö jakaantuu tasaisesti eikä ole yhden henkilön hallussa. Yhteistä ideaa tai toimintaa saatetaan pohtia pitkään, koska eri henkilöiden esittämät ajatukset luovat uusia ideoita. (Karlsson 2003, 24.)

Lasten osallisuuteen liittyy monia myönteisiä ja merkittäviä tekijöitä. Lasten käsitys itsestä selkeytyy, itseluottamus kasvaa, oma ajattelukyky kehittyy ja yhteistyötaidot paranevat osallisuuden myötä. Muutos kohti lasten osallisuutta pitää lähteä aikuisen omasta asenteesta ja halusta nähdä lapsi tasavertaisena yksilönä päättämässä omista asioistaan. Kasvattajan on hyvä tarkastella arkea lapsen kanssa ja niitä hetkiä, jotka liittyvät lapsen osallisuuteen. Kasvattajan tulisi löytää sieltä tapahtumia, jotka ovat merkittäviä lapsen ja kasvattajan maailmojen kohtaamisessa. (Turja 2011, 53.)

Lapsiasiavaltuutetun Maria Kaisa Aulan (2011) mukaan osallistumiseen kuuluu lapsen oikeus tietää häneen itseensä liittyvät asiat tai prosessit, joissa hän on mukana sekä oikeus saada tukea itsensä ilmaisemiseen ja ymmärretyksi tulemiseen. Lasten osallisuus ja hyvinvointi liittyvät toisiinsa hyvin kiinteästi. Aikuisen on mahdotonta edistää lapsen hyvinvointia kestävästi ilman, että kuuntelee lapsen mielipiteitä aidosti. Tällöin aikuinen osoittaa arvostavansa lasta ja antaa aidosti aikaa hänelle. *”Arvostetuksi tulemisen kokemus luo hyvinvointia,”* Aula kirjoittaa. (Aula 2011.)

Hyödynnämme tässä tutkimuksessa Shierin (2001) teoriaa osallisuuden viidestä tasosta, jossa lasten osallisuutta kuvataan aikuisen toiminnan kautta. Shierin (2001) mallin lähtökohtana on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus. Toteutuakseen lapsen osallisuus vaatii jokaiselta osallisuuden tasolla toimivalta kasvattajalta tai kasvatusyhteisöltä samoja sitoutumisen asteita. (Shier 2001, 110.)

Kuvio 2. Harry Shierin (2001) osallisuuden tasot. (Käännös Lehtonen ja Ylönen, 14.1.2014.)



Ensimmäinen osallisuuden taso on *lasten kuunteleminen*. Tämän edellyttää kasvattajaa muokkaamaan sekä omia asenteitaan että kasvatusympäristöä siten että, lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään ja saada aikuisen huomio. Kasvattajan tulee pohtia onko valmis kuuntelemaan lasta (avautuminen), työskentelenkö niin, että lapsen kuuleminen on mahdollista (mahdollistaminen) ja kuuluuko lapsen kuunteleminen työyhteisön toimintaperiaatteisiin (vel-

voittaminen). Seuraavalle osallisuuden tasolle voidaan siirtyä, kun koko työyhteisö on omaksunut lapsen kuuntelemisen. (Shier 2001, 110-112.)

Seuraavalla osallisuuden taso on *kasvattajan tuki lasten mielipiteiden ilmaisulle*. Kasvattajan tulee kiinnittää huomiota siihen, mikä mahdollisesti estää lasta ilmaisemasta mielipiteitään. Shierin mukaan syynä voi olla esimerkiksi se, että lapsi ei tule ymmärretyksi kielitaidon tai nuoren ikänsä vuoksi. Lapsi voi olla myös ujo tai hän kokee, että hänen mielipiteellään ei ole vaikutusta. Kasvattajan tulee rohkaista lasta ja luoda tarvittavat resurssit, jotta lasten mielipiteiden ilmaiseminen mahdollistuu. (Shier 2001, 110-112.)

Kolmannella osallisuuden tasolla *lasten mielipiteet otetaan huomioon*. Yksittäisen lapsen toivetta ei voi yhteisessä toiminnassa aina ottaa huomioon, mutta oleellista on, että kasvattaja huomioi lapsen mielipiteen ja perustelee lapselle miksi tähän ratkaisuun päädyttiin. Shierin näkemyksen mukaan YK:n lasten oikeuksien sopimuksen edellyttämä lapsen osallisuus toteutuu kolmannella osallisuuden tasolla. (Shier 2001, 111, 113.)

Neljännellä osallisuuden tasolla *lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin*. Tällöin kasvattaja luovuttaa omaa valtaansa lapselle kantaen yhä kuitenkin lopullisen vastuun päätöksestä. Tällä tasolla kasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus korostuu ja yhdessä tehdyt päätökset auttavat lasta oppimaan vastuuntuntoa ja empatiaa. (Shier 2001, 114.)

Viidennen ja neljännen osallisuuden tason välillä ei ole suurta eroa. Viidennellä osallisuuden tasolla *lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksentekoprosessissa*. Lapset jakavat vallan ja vastuun aikuisten kanssa. Kasvattajien tulee tukea lapsia vastuunkannossa ja huomioida ettei lapset joudu vasten tahtiaan vastuuseen asioista, joihin he ei eivät halua, tai heidän kehitystasonsa ei ole valmis. (Shier 2001, 115.)

Tiivistetysti voidaan kuvata, että alimmilla osallisuuden tasoilla lapsilla on vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa osallisuuteen. Mitä korkeammalle osallisuu-

den tasolla nousee, sitä enemmän lapsilla on valtaa ja heidän osallisuutensa lisääntyy. (Oranen 2013.) Kasvattajien ja työyhteisön tulisi jokaisella osallisuuden tasolla olla sitoutunut lasten osallisuuteen. He tarvitsevat kykyä avautua (opening), jolloin uusien ajatusten vastaanottaminen mahdollistuu yksilötasolla ja koko kasvatusyhteisössä. Asennemuutoksen jälkeen kasvattajien on luotava mahdollisuus (opportunity) osallisuuden muutokselle toimintaympäristössä ja lopuksi koko työyhteisön tulee sitoutua uuteen toimintamalliin, näin ollen lasten osallisuuden tasosta tulee velvoite (obligation) kasvattajille. (Shier 2001, 110.)

Lasten osallisuuden merkitys on tiedostettu ja tunnistettu monien eri tahojen toimesta, kuten poliitikkojen, tutkijoiden ja kouluttajien, mutta varhaiskasvatuksen arjessa lasten osallisuus jää usein huomiotta. Hoitopäivää ohjaavat vahvasti erilaiset aikataulut ja rutiinit, joita toteutetaan kasvattajien johdolla. Lapsilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa päivittäisiin toimintoihin esimerkiksi istumapaikkaan toimintatuokiolla, leikkivätkö sisällä vai ulkona tai haluavatko levätä. Kasvattajien pitäisi pysähtyä miettimään omia kasvatustapojensa, jotta lapset pääsisivät vaikuttamaan ja osallistumaan hoitopäiväänsä. (Nyland 2009, 32–33.)

3.3 Omahoitaja

Joissain päivähoitoyksiköissä käytetään omahoitajakäytäntöä, jolloin lapselle on nimetty yksi kasvattaja, joka vastaa hänen päivähoiton aloituksesta. Omahoitajakäytäntö mahdollistaa lapsen lisäksi koko perheen yksilöllisen kohtaamisen päivähoitonaloituvaiheessa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 44.) Omahoitaja voi myös vastata lapsen hoito- ja kasvatussopimusten teosta sekä toimia tärkeänä tiedonvälittäjänä päivittäisissä kohtaamisissa vanhempien kanssa (Mikkola & Nivalainen 2011, 34).

Omahoitajan tehtävä on tutustua lapseen yksilöllisesti ja tukea häntä kehityksessään eteenpäin. Omahoitajan tärkeä tehtävä on tukea lasta päivän aikana

vanhempien ollessa pois lapsen luota. Lapselle tulee välittyä tunne siitä, että hänellä on päivähoitossa vähintään yksi turvallinen aikuinen, josta hän voi ammentaa turvaa ja joka on aktiivisesti läsnä. Lisäksi omahoitajan tehtävä on luoda lasten vanhempien kanssa avoin kumppanuussuhde, jolloin vanhemmat ovat selvillä lapsensa kehityksestä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 105-115.)

Kiintymyssuhdeteorian luoja, John Bowlbyn, mukaan lapsen kokemus äidiriisto ja äidin rakkauden menetys voivat uhata vakavasti lapsen kehitystä. Lorenzin ja Harlowin (1952; 1958) tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että lapsella on taipumus kiinnittyä hoivaavaan aikuiseen. Bowlby painottaa hoivaavan aikuisen ja lapsen suhdetta ja sitä, että lapsen eloonjäämisen edellytyksenä on aikuisen jatkuva hoiva. (Hautamäki 2011, 29-30.)

Bowlbyn mielestä kolmen vuoden ikä on merkittävä sen suhteen, kuinka lapsi alkaa kestää hoivaavan aikuisen poissaoloja. Vasta kolmevuotiaana lapsi kykenee hyväksymään vieraan ihmisen hoitajakseen. Silloin lapsella on käsitys siitä, että hoivaava aikuinen palaa. Lapsen leikki-ikässä saamalla hoivalla on merkitys lapsen turvallisuuden tunteelle. Se siis voi lisääntyä tai vähentyä. Päivähoitossa lapsen yritykset seurata hänelle tärkeää hoitajaa tukevat lapsen kiintymyssuhdetta. (Rusanen 2011, 28-29.)

Salmisen ja Tynnisen (2012) mukaan lapselle on tärkeää, että hänelle muodostuu turvallinen ja pysyvä kiintymyssuhde myös päivähoitossa. Omahoitajan avulla lapselle muodostuu toissijainen kiintymyssuhde, joka saattaa korvata tai paikata perheen huonoja kiintymyssuhteita. Kirjoittajat puhuvat vastuuskasvatuksesta, jonka mukaan työntekijät eivät ole hoitajia vaan kasvattajia. Lapset eivät ole omia, vaan kasvattajien vastuulla päivähoitopäivän aikana. Päivähoidon tehtävä on hoidon lisäksi tarjota kasvatusta ja opetusta lapsille. Omahoitaja oppii tuntemaan oman ryhmänsä lapset erittäin hyvin toimiessaan tiiviisti heidän kanssaan päivän aikana. Se ei kuitenkaan pois sulje sitä, ettei kasvattaja työskentelisi muidenkin lasten ja heidän perheiden kanssa. Omahoitajuus tuo hoitopäivään rauhallisuutta, kiireettömyyttä ja vähentää stressiä. (Salminen & Tynninen 2012, 12–14).

Varhaisella vuorovaikutuksella on erittäin suuri merkitys vauvan tasapainoiselle kehitykselle. Vauva tarvitsee kiintymissuhteen häntä hoitavaan aikuiseen selviytyäkseen elämästä. Kosketus on yhtä tärkeää, kuin ravinto pienelle vauvalle. Kosketusaisti kehittyy ensimmäisenä, jonka avulla vauva saa kokemusta hoivasta. Kiintymyssuhde voi kehittyä neljällä tavalla; turvalliseksi, turvatonvältteleväksi, turvaton-ristiriitaiseksi tai kaoottiseksi, riippuen siitä kuinka vanhempi kykenee reagoimaan ja tulkitsemaan vauvan viestit. Onnistuneessa kiintymyssuhteessa aikuinen nauttii suhteestaan lapseen ja on tunnetasolla läsnä sekä toimii johdonmukaisesti. Lapsi voi luottaa, että aikuinen hyväksyy hänet ja ymmärtää hänen tarpeensa ja vastaa niihin. Kiintymyssuhde luo pohjan lapsen toiminnalle kohdata muut ihmiset ja rakentaa ihmissuhteita. Lapsen kiintymyssuhteet heijastuvat aikuisena ja vanhempana olemiseen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 144–149.)

3.4 Pienryhmätoiminta

Pienryhmätoiminta antaa lapselle mahdollisuuden hallita omaa toimintaansa ja tulla yksilönä näkyväksi. Pienryhmätoiminnassa lapsi on vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa, mikä on lapsen kehitykselle merkittävää. Kiireetön ja levollinen arki lisää lapsen hyvinvointia. Aikuisen on lisäksi helpompi havainnoida lapsen yksilöllinen tuki ja kohdata tämä aidosti hoitopäivän aikana. Kasvattaja saa paljon tietoa lapsesta ja hänen tavastaan toimia ja ajatella. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–34.)

Pienryhmässä toisiinsa tutustuminen tapahtuu helpommin kuin suurryhmässä. Jokaisen ryhmäläisen tekemiset ja poissaolot huomioidaan. Yhteiset keskustelut ja väittelyt ovat tärkeitä oppimisen välineitä. Pienryhmässä työskennellessä mahdollistetaan jokaiselle lapselle omaa aikaa sanoa mielipiteensä. Yhteistyö kehittyy parhaiten niissä ryhmissä, joissa lapset ovat tiedoiltaan ja taidoiltaan heterogeenisiä ja kun ryhmissä on sekä tyttöjä että poikia. Ryhmytyminen ja yhteistyö vaativat aikaa ja kasvattajan ohjausta. (Karlsson & Riihelä 1991, 75–77.)

Kasvattaja muodostaa pienryhmät itse, ettei joku lapsista jää ilman ryhmää ja tunne itseään syrjäytetyksi. Lapset on hyvä jakaa jo varhaisessa vaiheessa omiin pienryhmiinsä. Ryhmiä voidaan kutsua esimerkiksi tutkimusryhmiksi, joille lapset keksivät oman nimen. Pysyvässä ryhmässä voidaan palata edellisenä pienryhmäkertana käsiteltyihin asioihin, ja jatkaa eteenpäin. Pienryhmässä onnistuu myös pitkien projektien toteuttaminen. (Karlsson 2003, 86–87.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) painotetaan kasvattajan merkitystä suunniteltaessa varhaiskasvatusympäristöä. Suunnittelun avulla mahdollistetaan erilaisten ja erikokoisten ryhmien toiminta sekä lasten ja kasvattajien välinen vuorovaikutus. Pienryhmätoiminnassa jokaisella on tilaisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.)

Päivähoitoasetuksen mukaan yksi kasvattaja voi olla vastuussa neljästä alle 3-vuotiaasta ja seitsemästä yli 3-vuotiaasta lapsesta (Asetus lasten päivähoitosta 1973/239, 6§). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos alle 3-vuotiaiden ryhmässä on kuusitoista lasta, tarvitaan aikuisia neljä. Kallialan (2009) mukaan iso ryhmä on ongelma, koska lapsi joutuu tekemisiin liian moneen vuorovaikutussuhteen kanssa (Kalliala 2009, 268).

Päiväkotiryhmä, jossa on 21 lasta ja kolme aikuista, muodostaa 600 vuorovaikutussuhteiden verkoston. Vastaavasti pienryhmässä, jossa on seitsemän lasta ja yksi aikuinen, määrä laskee viiteenkymmeneenkuuteen. (Mikkola & Nivalainen 2009, 20.) Jauhaisen & Eskolan (1994) mielestä ryhmäkokoja rakentaessa on tärkeää miettiä syntyvien vuorovaikutussuhteiden määrää, sillä lapsi ei pysty ylläpitämään useita merkittäviä ihmissuhteita. Isossa ryhmässä lapsi joutuu odottamaan ja kilpailemaan puheenvuoroista sekä aikuisen huomiosta. Pienryhmissä toiminta on aktiivista ja sitoutuminen on korkeaa. (Jauhainen & Eskola 1994, 110.)

3.5 Esiopetus

Perusopetuslaki määrää pääsääntöisesti oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavasta esiopetuksesta (Perusopetuslaki 19.12.2003/1136, 1§). Lapsella on oikeus maksuttomaan esiopetukseen, joka on kestoaltaan 700 tuntia. Pääsääntöisesti esiopetus aloitetaan kuusivuotiaana. Jos lapsella on pidennetyt oppivelvollisuuden päätös, alkaa hänen esikoulunsa jo viisivuotiaana. Esiopetus on vapaaehtoista, josta huoltaja päättää. (Opetushallitus, n.d.)

On ehdotettu, että uuden varhaiskasvatuslain myötä esiopetus muuttuisi kaikille pakolliseksi, jolloin oppivelvollisuus alkaisi kuusivuotiaana (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). Kunnan velvollisuus on järjestää esiopetus joko itse, tai ostopalveluna yksityiseltä yritykseltä. Esiopetuksen suositusryhmäkoot ovat kolmetoista lasta yhtä työntekijää kohden tai kaksikymmentä lasta kahta koulutettua kasvattajaa kohden. Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus maksuttomaan oppimateriaaliin ja ateriaan esikoulupäivän aikana. Maksuton kuljetus järjestetään esikouluun, jos matka on yli viisi kilometriä pitkä tai se on liian vaikea tai vaarallinen lapselle. (Opetushallitus, n.d.)

Esiopetuksen tavoitteena on säilyttää ja kehittää lapsen oppimisen iloa ja innostusta sekä myönteisen minäkuvan vahvistumista. Leikin kautta oppiminen on ensisijaista. Yhteisössä harjoitellaan yhteisten pelisääntöjen noudattamista ja niihin sitoutumista sekä erilaisuuden hyväksymistä. Lapsen yksilölliset taidot ja oppimisedellytykset huomioiden harjoitellaan oppimaan oppimisen perustaitoja. Arkipäivän tilanteista selviämistä ja itsensä hallitsemista tuetaan esiopetuksessa. Kielen ja kulttuurin avulla lapsen kyky ilmaista itseään vahvistuu ja kehittyy. Luonnon arvostamisella ja säilyttämisellä on suuri merkitys esiopetuksen tavoitteissa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 7-8.) Lapsi on ainutkertainen persoona, joka on kohdattava yksilönä esiopetuksessa. Hänen pitää saada osallistua sellaiseen esiopetukseen, joka tukee hänen sen hetkistä kehitystään ja tilannettaan. Esiopettajan tehtävä on suunnitella virallinen opetussuunnitelma, jossa huomioidaan jokaisen lapsen tarpeet.

Isossa ryhmässä ja pysyvässä pienryhmässä lapsi oppii yhteisöllisyyttä, yhteisiä pelisääntöjä, toisen kunnioittamista ja keinoja ratkoa ristiriitatilanteita. Kasvattajan tulee huomioida, että jokaisella lapsella on omat perhetaustat, omat elämäkokemukset ja persoonallisuuden piirteet, jotka kasvattajan tulee huomioida ja kunnioittaa. (Lummelahti 2001, 68–69.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010) sanotaan, että:

Esiopetuksen työskentely perustuu leikinomaiseen, lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, joka edistää myös lapsen kielellistä kehitystä sekä valmiuksia uusien asioiden oppimiseen. Toiminnassa otetaan huomioon lapsen tarve oppia mielikuvituksen ja leikin kautta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 11.)

Kalliala (2011) painottaa kuinka tärkeää esikoululaiselle on päästä mukaan leikin maailmaan. Lapsella on luontainen tarve oppia leikin ja mielikuvituksen kautta. Leikin avulla lapsen kuvittelukyky kasvaa, samalla hänen ajattelunsa kehittyy. Leikkiessään lapset asettuvat toisen asemaan ja tarkastelevat maailmaa jonkun muun näkökulmasta. Tämä puolestaan on merkittävä tekijä lapsen moraalin kehittymiselle. Kasvattajien merkitystä leikin innoittajina ja mahdollistajina ei pidä vähätellä. Kasvattajan tehtävä on luoda puitteet sitoutuneelle leikille. Oikeus leikkiin kuuluu myös esiopetukseen. (Kalliala 2011, 27-30.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010) määritellään, että esikoulun tulee tehdä yhteistyötä kotien ja huoltajien kanssa. Lapsi saattaa kuulua kodin ja esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatuksen piiriin päivän aikana, joten vanhemmillä on monia yhteistyötahoja. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 33.) Lummelahden (2001) mukaan vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsensa koulunkäynnistä jo ennen kuin koulu on alkanutkaan. Vanhemmat odottavat, että esiopetus vastaa heidän omia kasvatustavoitteitaan ja toiminta vastaa lapsen kehitystasoa. Yhteistyön perustana ovat keskinäinen kunnioitus ja avoimuus. Kasvattajilla on merkittävä rooli yhteistyön luomiselle. (Lummelahti 2001, 184–185.)

Jyväskylän esiopetussuunnitelma (2010) painottaa kasvattajien lämmin henkistä vuorovaikutusta lapsen kanssa. Myönteinen palaute, kannustaminen ja arvostava asenne ovat tärkeitä keinoja vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa. Esiopetuksen yksi tärkeistä tavoitteista on edistää lapsen sosiaalisia taitoja, joita harjoitellaan luontevasti arjen tilanteissa ja leikkiessä. (Jyväskylän esiopetussuunnitelma 2010, 9.)

Esiopetuksen toiminnassa on otettava huomioon erilaiset sisältöalueet, jotka asettavat tietyt tavoitteet toiminnalle. Kokemusten ja tiedon hankinta tapahtuu vuorovaikutuksessa kasvattajan ja vertaisryhmän kanssa. Erilaisten tiedonalojen avulla lapsi laajentaa maailmankuvaansa ja oppii uusia asioita. Keskeiset sisältöalueet esiopetuksessa ovat kieli ja vuorovaikutus, matematiikka, etiikka ja katsomus, ympäristö- ja luonnontieto, terveys, fyysinen ja motorinen kehitys sekä taide ja kulttuuri. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 12–17.)

3.6 Erityinen tuki

Varhaiskasvatussuunnitelman (2003) mukaan lapsen tuen tarve voi liittyä hänen kehitykselliseen ominaisuuteensa tai kasvuolosuhteisiinsa. Tuen tarve saattaa liittyä ohimenevään vaiheeseen lapsen elämässä tai kehityksessä. Tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana ovat vanhempien ja kasvattajien yhteiset havainnot. Oleellista on nähdä lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet eri tilanteissa ja niihin tarvittavat tuki- ja ohjausmuodot. Tuen pohjaksi luodaan kokonaiskuva lapsesta, jotta hänen vahvuutensa, kiinnostuksen ja innostuksensa kohteet tulevat esille. Varhaiskasvatuksen tukitoimet aloitetaan heti, kun lapsella havaitaan tuen tarvetta. Tarkoituksena on ennaltaehkäistä lapsen tuen tarpeen kasaantumista ja pitkittymistä. Arvioinnin tueksi haetaan usein asiantuntijan lausunto, joka on edellytyksenä tuen järjestämiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 35.)

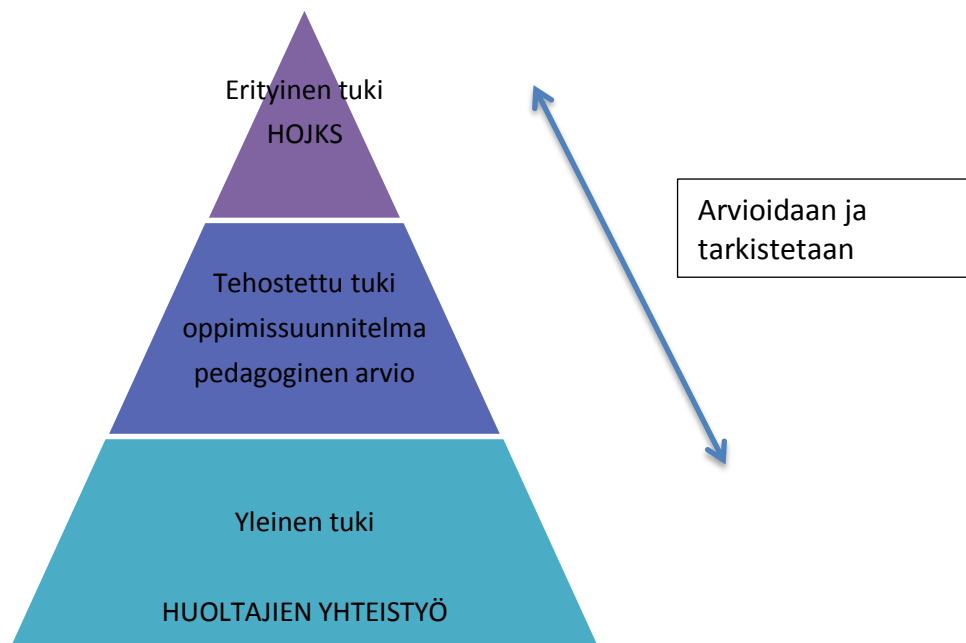
Strukturin avulla ennakoitaan päivän tapahtumia, ja lapsi jäsentää omaa ja muiden toimintaa. Johdonmukaisella ja selkeällä strukturilla lapsi tietää, mitä seuraavaksi tapahtuu, missä ja kenen kanssa. Pedagogisen toiminnan perusta on turvallinen ja luottamuksellinen vuorovaikutus lapsen ja kasvattajan välillä. Lapsi muodostaa minäkäsityksen sen pohjalta, kuinka häneen suhtaudutaan. Kasvattajan myönteinen ja arvostava suhtautuminen lapseen on merkittävä keino tukea lasta. Oman toiminnan ohjauksella lasta tuetaan omaan ajatteluun ja päivittäisten taitojen harjoitteluun sekä keskittymiseen ja tarkkaavaisuuteen. Leikki ja ryhmässä toimiminen ovat ensisijaisia keinoja tukea lapsen kehitystä ja harjoitella sosiaalisia taitoja. Voidaan ajatella, että kaikki lapset hyötyvät samalla näistä kuntouttavista elementeistä. Erityistä tukea järjestettäessä ei aina ole kyse erillisistä tai erityisistä toimenpiteistä, vaan lapsen yksilöllisistä tavoitteista kasvussa ja kehityksessä. (Heinämäki 2004, 36–38.)

Kasvattajien vahva perusosaaminen on pohjana niin varhaiselle kuin erityiselle tuelle. Jokaisen kasvattajan tehtävä on luoda toimivat toimintatavat ja tukitoimet hoitopäivän aikana lapselle. Lapsen tunteminen on tärkeä tekijä suunniteltaessa erilaisia toimintatapoja. (Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelma 2010, 20.)

Päivähoitolaki 4 a §:n mukaan ”*kunnan käytettävissä on oltava lasten päivähoidossa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja*” (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36). Erityislastentarhanopettaja voi toimia lapsiryhmässä erityisopettajana, päiväkodin tai päiväkotien yhteisenä erityisopettajana ilman omaa lapsiryhmää sekä alueen tai kunnan konsultoivana erityisopettajana. Erityislastentarhanopettajan työnkuvasta riippuen hän vastaa ryhmänsä lasten erityispedagogisesta arvioinnista, toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta niin yksilön, pienryhmän kuin koko ryhmän tasolla. Lisäksi kiertäväerityislastentarhanopettaja konsultoi ja opastaa päivähoidon henkilökuntaa ja arvioi sekä suunnittelee erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjausta yhdessä henkilöstön ja lapsen vanhempien kanssa. (Lastentarhanopettajaliitto, n.d.)

Tuen tarve saattaa vaihdella lapsella lyhytaikaisesta pitkäaikaiseen tai pienestä vahvempaan. Sen vuoksi kolmiportaisen tuen mallissa korostuu suunnitelmallisuus ja joustavuus. Arvioinnin ja tuen on oltava perusteltua ja järjestelmällistä. Lapsella on oikeus saada yksilöllistä tukea oman tilanteensa mukaan. Erilaiset asiakirjat ohjaavat tuen arvioimista ja seurantaan. Tehostettuun tukeen siirtyminen edellyttää pedagogisen arvion tekemistä. Lapselle tehdään oppimissuunnitelma, jossa tukea tarkistetaan ja arvioidaan säännöllisesti. Erityinen tuki suunnataan niille lapsille, joiden kasvu, kehitys ja oppiminen eivät toteudu riittävästi muilla tukitoimilla. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) tehdään jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Tässä tuessa käytetään kaikkia tukimuotoja hyödyksi. On huomioitava, että mikäli tuen tarve vähenee tai muuttuu, tehdään uusi pedagoginen selvitys lapsen tilanteesta. Vanhempien ja huoltajien välinen yhteistyö on pohjana kaikenlaiselle tuelle. (Lukimat, n.d.) Päivähoidossa olevien lasten vaikeudet ovat moninaisia, mutta eniten vaikeuksia esiintyy kielen kehityksessä ja sosiaalis-emotionaalisessa kehityksessä (Alila & Pihlaja 2011, 261).

Kuvio 3. Kolmiportaisen tuen malli (mukaillen Lukimat- www-sivustoa).



4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusprojekti ” PERHEET 24/7 - Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa” on Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän yliopiston sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen konsortiohanke. Mukana ovat myös Hollanti ja Iso-Britannia. Projektin tavoitteena on selvittää epäsäännöllistä työaika tekevien vanhempien työhyvinvointia, perhearkea ja vanhemmuutta sekä vuoropäivähoitoa osana perheiden ja lasten arkea. Työn ja perheen yhdistäminen voi olla haaste vanhemmille, jotka työskentelevät iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten yhdistää perhe-elämä, työssäkäynti ja lastenhoito. (Perheet 24/7 2012.)

Toistaiseksi on vain vähän tutkimustietoa siitä, miten ei-päiväaikaan tehtävä työ vaikuttaa perheiden hyvinvointiin ja arkeen. Elämme 24 tuntia auki olevassa yhteiskunnassa, joten yhä useampi suomalainen työskentelee nykyisin muissa kuin perinteisissä ”kahdeksasta neljään”-työvuoroissa. Siksi Suomen Akatemian rahoittama ”Perheet 24/7” – tutkimushanke korjaa tätä puutetta tarkastelemalla 24h- taloutta lasten, vanhempien ja päivähoidon näkökulmista. Lisäksi projektiin sisältyy kansainvälinen vertailu kolmen maan: Suomen, Iso-Britannian ja Hollannin välillä. (Perheet 24/7 2012.)

Tutkimusaineisto kerättiin vanhemmilta web-kyselyllä, joka käsitteli strukturoituja kysymyksiä koskien vanhempien työ-oloja, vanhemmuutta, lasten hyvinvointia sekä lasten hoidon järjestämistä. Työntekijöiden web-kyselyssä kartoitettiin heidän näkemyksiään vuorohoidon haasteista sekä hyvistä käytänteistä. Lisäksi vanhemmat ja työntekijät osallistuivat täydentäviin haastatteluihin. Postia Illiltä- kännykkätutkimuksen avulla kerättiin vuorohoitolasten kokemuksia hyvinvoinnista ja vuorovaikutuksesta. Lisäksi kokemuksia kerättiin havainnoinnin ja tarinankerrontatuokioiden avulla sekä haastatteluin syventäen havainnoitua tietoa. (Perheet 24/7 2012.)

4.1 Tutkimustehtävä

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan kuinka **vuoropäiväkotien lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien** näkökulmasta katsottuna **varhaiskasvatuksen pedagogiikka** toteutuu vuorohoidossa. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten **varhaiskasvatussuunnitelma** ja **lasten osallisuus** näkyvät vuorohoidossa. Sen lisäksi tarkastellaan **omahoitajuutta, pienryhmätoimintaa, esiopetusta ja erityistä tukea** vuorohoidossa. Tämän tutkimuksen pohjalta **vertaillaan** lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan ammattinimikkeillä työskenteleviä varhaiskasvattajia ja **pohditaan** heidän vastauksiensa samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Tässä opinnäytetyössä käytetään ainoastaan Suomesta kerättyä tutkimusaineistoa.

4.2. Kvantitatiivinen tutkimus

Tutkimus voidaan toteuttaa joko kvalitatiivista eli laadullista, tai kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkimus voidaan toteuttaa myös näiden yhdistelmänä, jolloin tutkimussuunnat täydentävät toisiaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136.)

Tämä opinnäytetyö on kvantitatiivinen tutkimus, lisäksi tutkimusaineisto sisältää kvalitatiivista tutkimusaineistoa. Vilkan (2007) mukaan kvantitatiivinen tutkimus on menetelmä, joka antaa yleisen kuvan muuttujien välisistä eroista ja suhteista. Se vastaa kysymykseen kuinka paljon tai miten usein. Oleellista on, että tietoa tarkastellaan numeerisesti. Tällöin tutkija saa tutkimustiedon numeroina ja hän tulkitsee numerotiedot sanallisesti. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa halutaan tietoa muuttujasta, esimerkiksi ammattiasemasta, iästä tai sukupuoli. Kvantitatiivisen tutkimuksen mittareita ovat kysely-, haastattelu- ja havainnointilomakkeet. (Vilka 2007, 13–14.) Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskeisessä asemassa ovat johtopäätökset ja teorit aiemmista tutkimuksista (Hirsjärvi ym 2009, 140).

Kvantitatiivisen tutkimuksen perusideana on ottaa pieni joukko eli otos, jonka edellytetään edustavan koko perusjoukkoa. Kvantitatiivinen tutkimus edellyttää riittävästi tutkittavaa joukkoa, jolloin tuloksista saadaan luotettavia ja ne voidaan yleistää koskemaan koko perusjoukkoa. (Kananen 2008, 10.) Heikkilä (2008) kuitenkin korostaa, että otos ei voi koskaan täysin kuvata perusjoukkoa (Heikkilä 2008, 34).

Kvantitatiivisen tutkimuksen parina pidetään kvalitatiivista tutkimusta. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on tutkimusmenetelmä, jossa pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti kohteen ominaisuuksia, laatua ja merkityksiä. (Jyväskylän yliopisto 2014.) Laadullisen tutkimuksen aineisto on ei-numeraalista, eli se perustuu kirjoitettuun tai puhuttuun aineistoon. Aineistosta voi syntyä erilaisia tulkintoja, sillä tulkintaa rajaa ja ohjaa tutkijan omat käsitykset asiasta. (Kananen 2008, 11.) Kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta voidaan käyttää samassa tutkimuksessa ja molemmilla tutkimusmenetelmillä voidaan selittää samoja tutkimuskohteita. Silti tutkimusmenetelmien välistä eroa usein korostetaan. (Jyväskylän yliopisto 2014.)

4.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen kohdejoukkona ovat vuorohoitoa tarjoavien päiväkotien työntekijät Suomessa. Perusjoukko on 227 työntekijää. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ja vertaillaan lastentarhanopettajan ja lastenhoitajan työnimikkeellä toimivia henkilöitä. Tutkimuksen otanta muodostuu 196 työntekijästä. Lastentarhanopettajan työtehtävissä toimii 58 henkilöä ja lastenhoitajan työtehtävissä 138 henkilöä, suurin osa otoksesta työskentelee siis hoitajan ammattinimikkeellä.

Työntekijät vastasivat web-kyselyyn, jossa kartoitettiin heidän näkemyksiään vuorohoidon haasteista sekä hyvistä käytänteistä (Perheet 24/7 2012). Opinnäytetyön tutkimuksessa päivähoiton henkilöstölle lähetetty web-kysely sisälsi monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Web-kyselyssä työntekijöille

esitettiin varhaiskasvatukseen liittyviä kysymyksiä, joihin vastattiin erilaisilla asteikoilla. Asteikot olivat esimerkiksi ”täysin eri mieltä”, ”täysin samaa mieltä”, ”joskus” ja ”usein”. Web-kysely oli avoinna työntekijöille 25.2.2013–2.4.2013. Tähän opinnäytetyöhön liittyvät kysymykset web-kyselyssä ovat hankkeen tutkijoiden tekemiä. Opinnäytetyön toimeksiantajan toiveesta opinnäytetyön loppuun ei ole lisätty liitteeksi web-kyselyä.

Tutkimusaineisto hankittiin survey-tutkimuksena, työntekijät vastasivat internetissä web-kyselyyn. Hirsjärven ym. (2009) mukaan survey-tutkimuksessa tietoa kerätään standardoidussa muodossa ja tietystä ihmisjoukosta valitaan yksi otos, jonka jälkeen aineiston avulla pyritään selittämään, vertailemaan ja kuvailemaan ilmiötä. (Hirsjärvi ym. 2009, 134.)

Survey-tutkimus on tarkoin suunniteltu kysely- tai haastattelututkimus, jossa tutkimusaineisto kerätään valmiilla lomakkeella. Kun tutkittavia on paljon, survey-tutkimus on tehokas ja taloudellinen tutkimusmenetelmä. (Heikkilä 2004, 19.) Kyselytutkimuksen avulla pystytään keräämään ja tarkastelemaan tärkeää tietoa esimerkiksi ihmisten toiminnasta, mielipiteistä ja arvoista. Yksinkertaisesti vastaajalle esitetään kysymyksiä kyselylomakkeella, joihin hän vastaa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on mittaus, jolloin saatuja tietoja voidaan mitata erilaisilla tilastollisilla menetelmillä. (Vehkalahti 2008, 11, 17, 20.) Mittausten vertailtavuutta ja tarkkuutta voidaan lisätä käyttämällä valmiita kysymysmalleja ja asteikkoja (Vilkka 2007, 67).

Kyselylomakkeella on ratkaiseva merkitys tutkimuksen onnistumiseen, joten sen laatuun on paneuduttava. Verkkolomakkeet ovat yleistyneet ja niiden hyviä puolia on, ettei niitä tarvitse tallentaa erikseen. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Vehkalahti 2008, 48.) Sen lisäksi lomakkeen käyttö nopeuttaa vastaamista, varmistaa tasapuolisuuden haastattelijoiden kesken ja tekee helpommaksi saatujen tulosten käsittelyn. Usein kysymyksiin annetaan valmiit vastausvaihtoehdot, jotka helpottavat vastaajan työtä vastata. Myöskään tutkijan ei tarvitse tulkita vastaajan epämääräisiä vastauksia. (Holopainen & Pulkkinen 2002, 42.) Hirsjärvi ym. (2009) mukaan kyselylomake on helppo muut-

taa tallennettuun muotoon ja analysoida tuloksia tietokoneen avulla. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.) Aineistosta voidaan tehdä tietokoneajot ja ajoja tulkitsemalla pystytään ratkaisemaan tutkimusongelma (Kananen 2010, 75).

Kyselylomakkeen heikkoutena pidetään aineiston pinnallisuutta ja sitä, että hyvän lomakkeen laatiminen vie aikaa. Tutkijalla on oltava paljon tietoa ja taitoa lomakkeen tekemiseen, mutta hän ei voi silti olla täysin varma, suhtautuvatko vastaajat kyselyyn riittävän vakavasti. Myöskään ei ole selvää, miten onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat vastaajien näkökulmasta katsottuna, ja miten perehtyneitä vastaajat kyselylomakkeen aiheesta ovat. Kyselylomakkeen haittana pidetään myös katoa, joka voi nousta suureksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.)

4.4 Aineiston analyysi

Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto on analysoitu erityisesti kvantitatiivisen tutkimusaineiston analysointiin kehitetyllä SPSS (Statistical Package for Social Sciences) –tietokoneohjelmalla. Ohjelmisto on amerikkalainen, alun perin Norman H. Nien, C. Hadlai Hullin ja Dale H. Bentin kehittämä tilastollisten ohjelmien paketti. SPSS- tilastollista ohjelmistoa käytetään usein yhteiskuntatieteissä, muun muassa ristiintaulukoinnissa. (Vehkalahti 2008, 195–196.)

Hankkeen tutkija Kaisa Malinen suoritti SPSS- ajot opinnäytetyön tekijöiden toiveiden mukaan. Aineisto syötettiin SPSS- ohjelmaan ja muokattiin haluttuun muotoon, jonka jälkeen siitä voitiin tehdä tutkimuskysymyksiin liittyviä analyysejä. Ajoista valittiin tutkimuskysymyksiin liittyvät vastaukset. Valtarin (2006) mukaan kvantitatiivisen aineiston analysointiin ja tarkasteluun tärkeimmät keinot ovat prosenttien laskeminen, ristiintaulukointi sekä graafisen kuvailun välineet (Valtari 2006, 22–23).

Opinnäytetyön tekijät tulostivat paperille lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien laadulliset vastaukset ja merkitsivät vastauksiin värikoodein tutkimukseen liittyvät aiheet. Näin ollen tutkijat pystyivät laskemaan kuinka monta työntekijää tietystä aiheesta oli kertonut. Tutkijat käsitelivät vastauksia objektiivisesti ja ilman ennakkokäsityksiä. Tutkimuksen jälkeen tulosteet poltettiin ja SPSS-ajot poistettiin tietokoneelta.

Ristiintaulukoinnin avulla tutkitaan samanaikaisesti kahden eri muuttujan välistä yhteyttä ja sitä kuinka ne vaikuttavat toisiinsa. Muuttujat näkyvät samassa taulukossa siten, että sarakemuuttujaksi valitaan riippumaton muuttuja (syy) esimerkiksi sukupuoli tai ammattinimike ja rivimuuttujaksi riippuva muuttuja (seuraus). (Heikkilä 2004, 210.) χ^2 -testillä ("khii- toiseen testi") voidaan testata ristiintaulukoinnin tilastollista merkittävyyttä. χ^2 -testi on ns. riippumattomuustesti, jolla tarkastellaan sitä, kuinka paljon havaitut ja odotetut frekvenssit eroavat toisistaan. Saaduista tuloksista selvitetään ovatko ne niin merkityksellisiä, että ne voidaan yleistää koskemaan otoksen lisäksi myös perusjoukkoa. Jos tulos on alle 0,05, voidaan tulosten merkittävyys todeta ja poistaa sattuman mahdollisuus. (KvantiMOTV 2004.)

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Parhaiten tunnettu ihmistieteiden tutkimuseettinen normi on anonymiteetti, eli tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tunnistamattomuus (Kuula 2011, 201). Tutkimushenkilöiden anonymiteetti on suojattava sitä tiukemmin, mitä arkaluontoisempi tutkimusaihe on (Eskola & Suoranta 2001, 57). Tutkimushenkilöiden henkilötunnisteet tulee poistaa tai muuttaa niin, ettei yksittäistä henkilöä pysty tunnistamaan aineistosta (Vilka 2007, 90).

Tässä tutkimuksessa anonymiteetti on varmistettu siten, että vastauksista ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Tutkimuksesta ei käy ilmi esimerkiksi miltä paikkakunnalta vastaaja on osallistunut kyselyyn. Anonymiteettisuoja varmistaa myös se, että opinnäytetyön tekijätkään eivät ole tietoisia tutkimukseen

osallistuneiden henkilöllisyyksistä. Jokaiselta tutkimukseen osallistuvalla työntekijältä pyydettiin kirjallisena suostumus, jossa vakuutettiin, että tutkimustietoja käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisesti, eikä työntekijää voi yksilönä tunnistaa julkaistavista tutkimustuloksista.

Mäkinen (2006) korostaa kuinka tärkeää on, että tutkimusaineisto tallennetaan ja arkistoidaan huolellisesti, etenkin kun kyseessä on verkkolomake, jolloin aineiston välittäminen ja kopioiminen on helppoa tietoverkon avulla. (Mäkinen 2006, 96). Opinnäytetyön tekijät ovat omalta osaltaan pitäneet huolta tutkimusetiikasta käsittelemällä tutkimusaineistoa huolellisesti ja luottamuksellisesti.

Metsämuurosen (2006) mukaan on oleellista, että tutkimusaineisto on hankittu objektiivisesti ja tutkija ei anna omien henkilökohtaisten käsitystensä vaikuttaa analysointiin (Metsämuuronen 2006, 23). Tämän opinnäytetyön objektiivisuus säilyy, koska opinnäytetyön tekijät eivät ole olleet suorassa kontaktissa kohde-ryhmään, vaan aineisto on kerätty kyselylomakkeella. Tutkimusryhmä on tehnyt kyselylomakkeen ja testannut sen sopivuuden.

Luotettavuuden arviointi on keskeinen asia tutkimuksessa. Tutkijan on tarkkaan kuvailtava tutkimuksensa toteuttamista. Erilaiset tekijät kuten olosuhteet tai mahdolliset häiriötekijät, on tuotava esille totuudenmukaisesti ja selkeästi. Samoin tulosten tulkinta vaatii tutkijalta kykyä käsitellä vastauksia ja viedä ne teoriatasolle. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.)

Arvioitaessa kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta käytetään reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä (Heikkilä 2008, 30). Reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja pysyvyyttä. Mittaukseen eivät vaikuta satunnaiset tekijät, esimerkiksi mittaja. Reliabiliteetti voidaan todeta esimerkiksi siten, että kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, tai eri suorittajat saavat samasta aineistosta samat tulokset. Validiteetin käsite tarkoittaa sitä, missä määrin tutkimusmenetelmä mittaa sitä, mitä pitikin. Validilta mittarilta edellytetään, että se kuvaa mahdollisimman harhattomasti ilmiötä, jota mitataan. Heikosta

validiteetista johtuva mittausvirhe toistuu niin kauan kuin samaa mittaria käytetään. (Alkula, Pöntinen, Ylöstalo 1995, 89–95.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit ovat aiheuttaneet keskustelua eri koulukuntien keskuudessa. Aivan suoraan reliabiliteettia ja validiteettia ei voida käyttää luotettavuuden arvioinnissa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten elämää, tarinoita tai käyttäytymistä. Aineiston riittävyys on yksi arviointiperuste. Kattavuus tarkoittaa sitä, että tutkija selkeästi perustaa tutkimuksensa teoreettisiin materiaaleihin ja raportoi sekä dokumentoi tarkasti tutkimuksen etenemistä. Haastateltavien antama hyväksyntä aineistolle voidaan pitää eräänä luotettavuusmittarina. (Kananen 2008, 124–126.)

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija arvioi itseään suhteessa tutkimushenkilöiden valintaan ja aineiston hankintaan. Aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavan ajatuksia ja samalla niiden tulee liittyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 152–153.) Kananen (2008) kirjoittaa triangulaatiosta, jolloin tutkimuksen luotettavuutta pyritään parantamaan käyttämällä useampia menetelmiä samassa tutkimuksessa. Tällöin näkökulmia tutkittavaan asiaan tulisi useita, joten tulkinta ei muuttuisi enää. (Kananen 2008, 126–127.)

Tämän tutkimuksen reliabiliteettia on testattu ristiintaulukoinnin osalta ”khiin-toiseen testillä”, joka on valmis testi tulosten merkittävyyden arviointiin. Testin antamien tulosten perusteella voi suoraan nähdä, onko tulos tilastollisesti merkittävä. Vilkan (2007) mukaan noin sadan henkilön vähimmäismäärä on tutkimuksessa suositeltavaa, jotta kerättävä aineisto on kattava ja tietopohja on riittävän laaja (Vilka 2007, 17). Suomessa Perheet 24/7–hankkeen tutkimukseen vastasi yhteensä 196 lastenhoitajan ja lastentarhanopettajan ammattinimikkeellä työskentelevää henkilöä, joten sitä voidaan pitää riittävän laajana otoksena kokonaisjoukosta ja tutkimusta voidaan pitää luotettavana. Tämän opinnäytetyön luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että otantaan kuuluvien lastenhoitajien määrä on yli kaksinkertainen verrattuna lastentarhanopet-

tajien määrään. Lastentarhanopettajista otantaan kuuluu 58, lastenhoitajia 138.

5 Tutkimustulokset

Tämä luku sisältää tutkimuksen tulokset. Tulokset käsittelevät varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutumista vuorohoidossa työntekijöiden näkökulmasta. Tulosten havainnollistamiseen käytetään kuvioita.

Taustatiedot

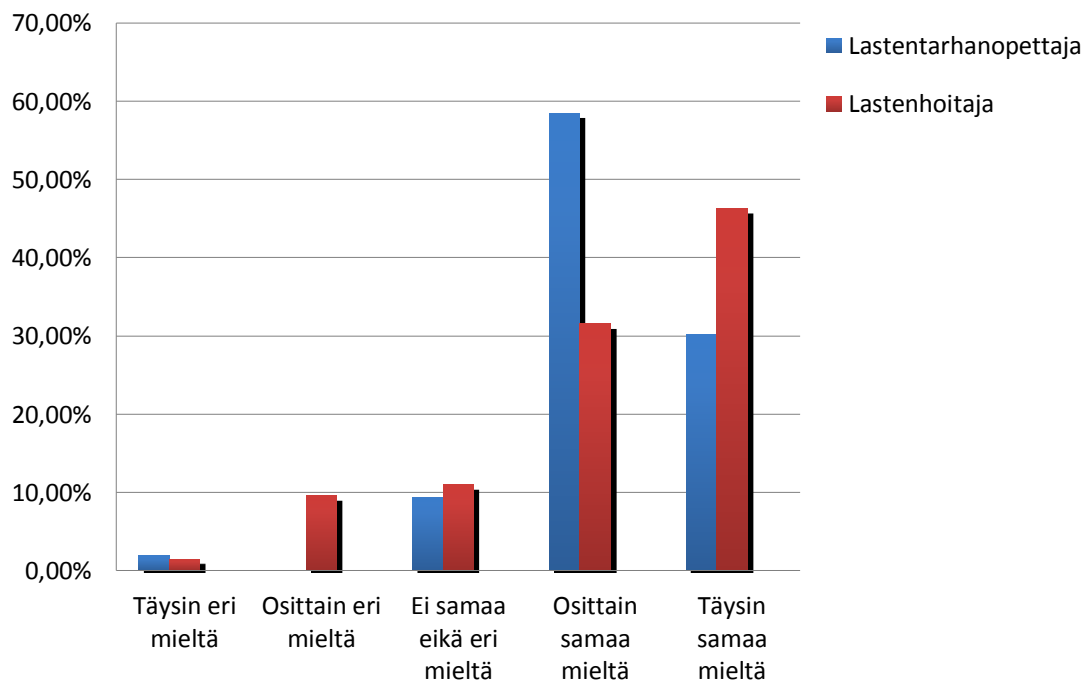
Kaikki tutkimukseen osallistuvat työntekijät työskentelivät vuorohoitoyksikössä, joka pääsääntöisesti (98 %) oli kunnallinen päiväkoti. Puolet päiväkodeista sijaitsi 1000 – 60 000 asukkaan kunnissa, puolet 60 000 – yli 200 000 asukkaan kunnassa. Päiväkodit sijaitsivat eri puolella Suomea. Vuorohoitoyksikössä lapsia oli keskimäärin 71, ja työntekijöistä vuorotyötä teki keskimäärin 16 työntekijää. Vastaajista suurin osa (95 %) oli naisia. Vuorohoidossa työntekijät olivat keskimäärin työskennelleet seitsemän vuotta.

Lastentarhanopettajista melkein kaikki (96 %) työskenteli päivävuorossa, yli puolet (58 %) heistä ei työskennellyt koskaan iltavuorossa, eikä valtaosa (84 %) myöskään yövuorossa. Lastentarhanopettajien työvuorot painottuivat arkipäiviin, vain pieni määrä (3 %) lastentarhanopettajista oli töissä viikonloppuisin. Lastenhoitajista kaksi kolmasosaa (64 %) teki päivävuoroja tai aikaisia aamuvuoroja. Suuri osa lastenhoitajista työskenteli iltaisin (74 %) ja viikonloppuisin (62 %), vajaa puolet (40 %) heistä teki yövuoroja.

5.1 Varhaiskasvatussuunnitelma

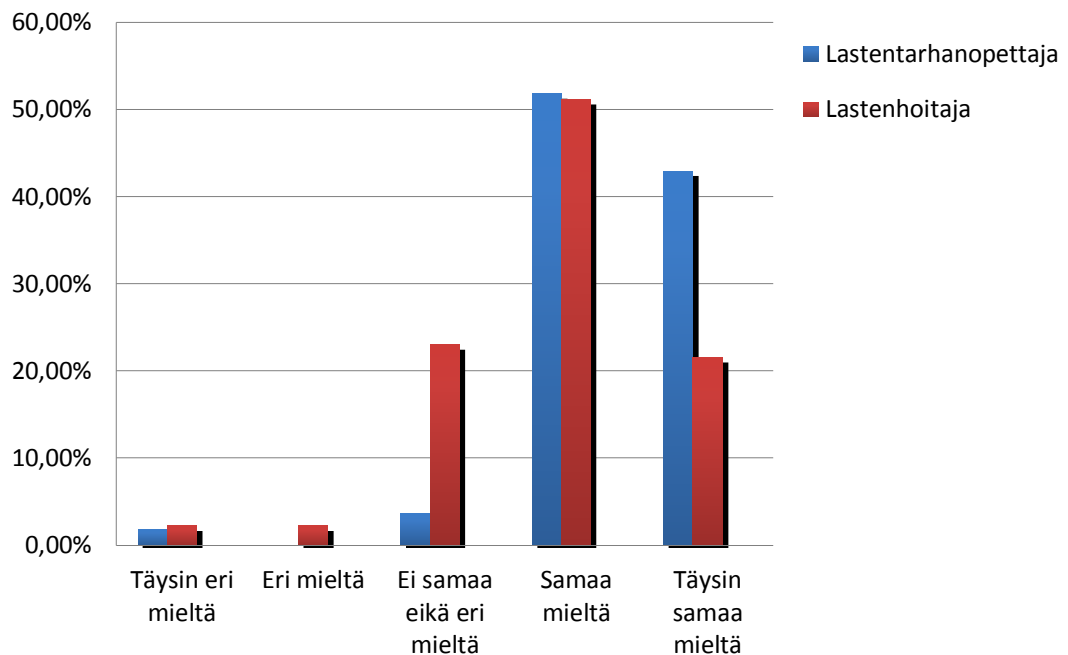
Kysely selvitti varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä ja toteutumista vuorohoidossa. Kysely toi selkeästi esiin niin lastentarhanopettajien kuin lastenhoitajien mielestä, että lähes kaikissa vuorohoitoyksiköissä on käytössä oma varhaiskasvatussuunnitelma ja siinä otetaan huomioon vuorohoidon erityisyys. Vastausten perusteella voidaan todeta, että lapsille tehdään myös omat varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka ovat koko henkilökunnan saatavilla, ja lisäksi valtaosassa vuorohoitoyksiköistä kaikki työntekijät toimivat yhteisesti sovittujen toimintaperiaatteiden mukaan. Kuten kuviosta 4 ilmenee, 89 % lastentarhanopettajista koki lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuvan ilta-/viikonloppuhoidossa osittain tai kokonaan, lastenhoitajista 78 % oli lastentarhanopettajien kanssa samaa mieltä. Tämä tulos ei ole tilastollisesti merkittävä, mutta on hyvin lähellä sitä (χ^2 0,06).

Kuvio 4. Lasten vasua toteutetaan myös ilta-/viikonloppuhoidossa.



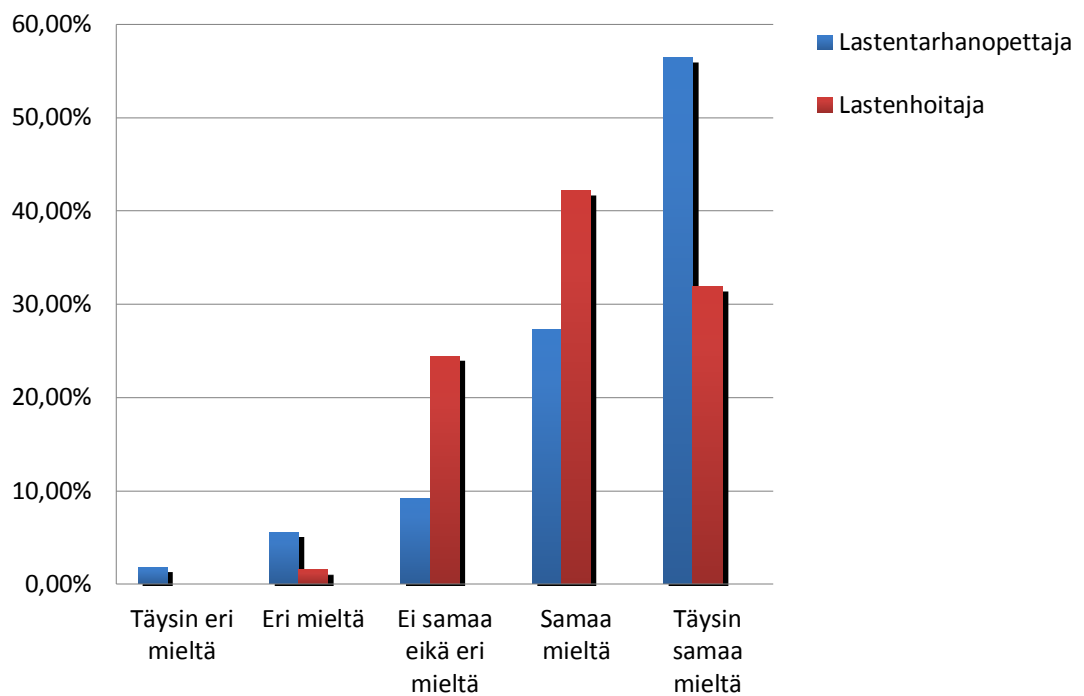
Kaksi kolmasosaa lastenhoitajista vastasi, että vuorohoitopedagogiikan suunnittelu tapahtuu tiimissä, 16 % lastenhoitajista ei kuitenkaan ollut samaa eikä eri mieltä kysymyksestä. Lähes kaikkien lastentarhanopettajien mukaan suunnittelu toteutetaan tiimissä. Vastauksissa nousi esiin selkeä ero tutkittaessa vuorohoitoryhmän heterogeenisyyden huomioimista pedagogisessa suunnittelussa ja toteuttamisessa (Kuvio 5). Melkein kaikki (95 %) lastentarhanopettajista koki, että heterogeenisyys otetaan huomioon, mutta vain 73 % lastenhoitajista oli samaa mieltä. Vajaa neljännes (23 %) lastenhoitajista ei ollut samaa eikä eri mieltä. Tämä on erittäin tilastollisesti merkittävä tulos (χ^2 0,003).

Kuvio 5. Huomioimme vuorohoitoryhmän heterogeenisyyden toiminnan pedagogisessa suunnittelussa ja toteuttamisessa.



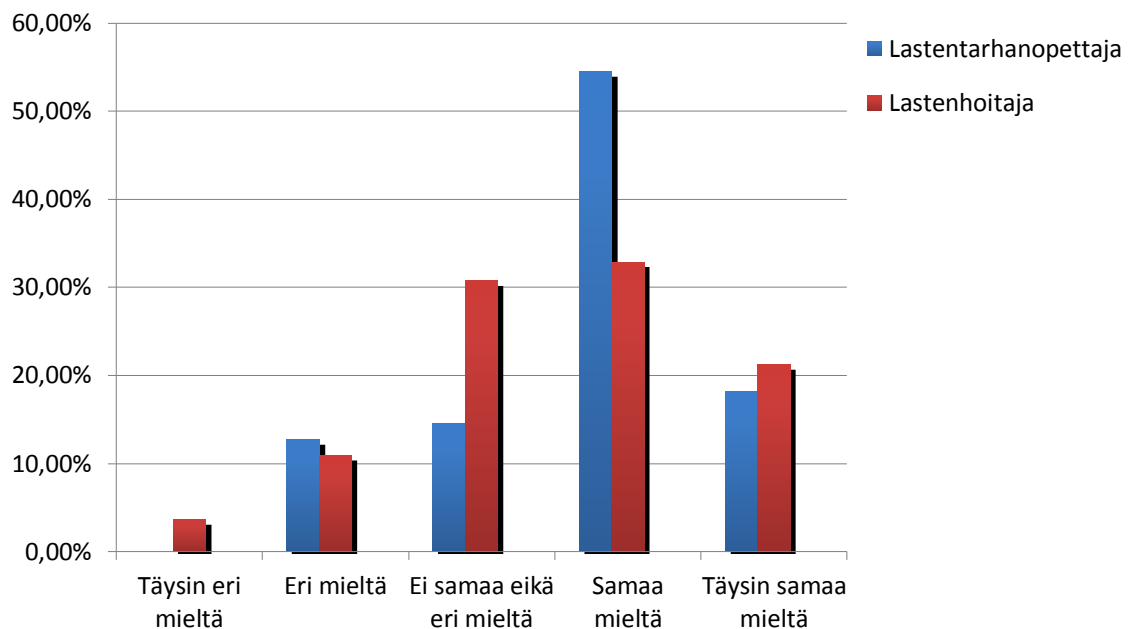
Tulosten mukaan (Kuvio 6.) suuri osa lastentarhanopettajista koki pedagogiikan suunnittelun olevan haastavaa lapsiryhmän heterogeenisyydestä johtuen ja reilu kaksi kolmasosaa lastenhoitajista oli lastentarhanopettajien kanssa samaa mieltä. Reilu viidesosa lastenhoitajista ei ollut samaa eikä eri mieltä. Tämä on erittäin tilastollisesti merkittävä tulos χ^2 0,001).

Kuvio 6. Vuorohoidon pedagoginen suunnittelu on haastavaa ryhmän heterogeenisyydestä johtuen.



Tutkimuksessa työntekijöitä pyydettiin vertaamaan, onko vuorohoidossa enemmän mahdollisuuksia lapsen tarpeista lähtevälle toiminnalle kuin niin sanotussa tavallisessa päivähoitossa (Kuvio 7). Tilastollisesti on huomioitavaa, että vastauksissa oli hajontaa ammattiryhmien sisällä. Yli kaksi kolmasosaa lastentarhanopettajista näki mahdollisuuksia olevan enemmän, mutta vain puolet lastenhoitajista oli samaa mieltä. Vajaa kolmannes lastenhoitajista ei ollut tässäkään kysymyksessä samaa eikä eri mieltä. Tämä on tilastollisesti merkittävä tulos (χ^2 0,045).

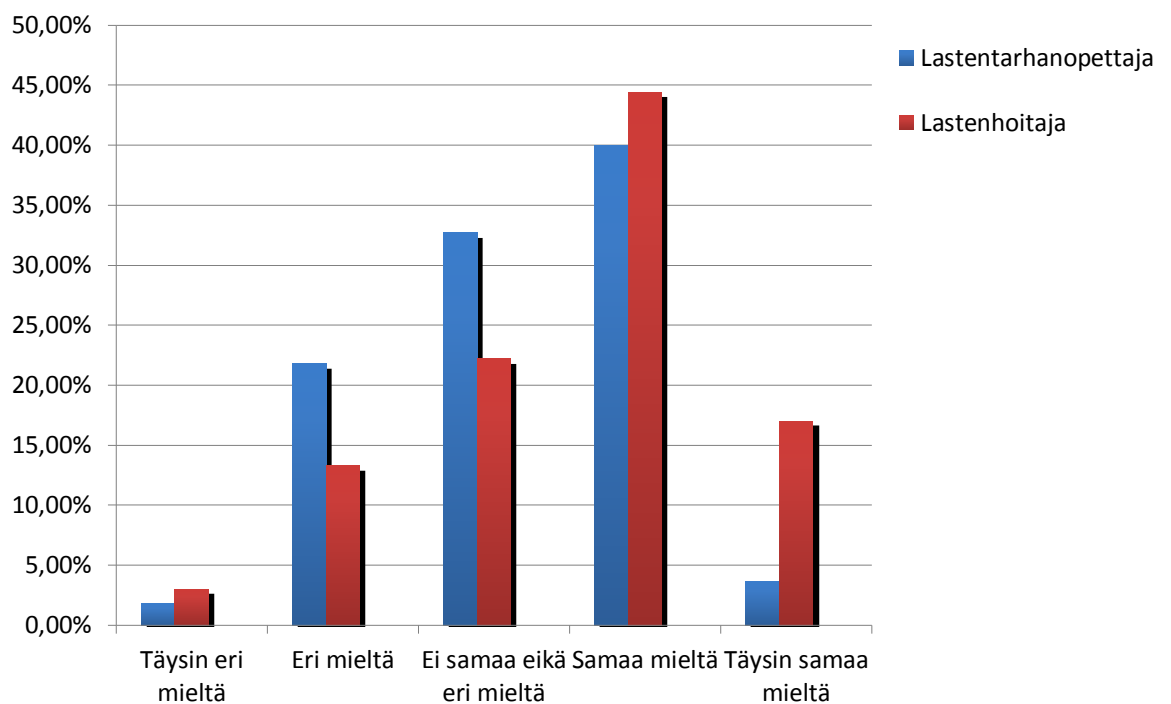
Kuvio 7. Vuorohoidossa on enemmän mahdollisuuksia lasten tarpeista lähtevälle toiminnalle kuin ns. tavallisessa päivähoitossa.



Vastaajat arvioivat, miten lasten lähteminen ja tuleminen eri aikoina haittaa toiminnan toteutumista. Tutkimustulokset osoittavat, että puolet lastentarhanopettajista (54 %) ja vajaa puolet lastenhoitajista (44 %) kokivat tilanteen haittaavan toiminnan toteutumista. On kuitenkin huomioitavaa, että vajaa kolmannes lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista kuitenkin koki, ettei siitä ole haittaa toiminnalle.

Tulosten mukaan (Kuvio 8.) puolet lastenhoitajista (54 %) olivat sitä mieltä, että toiminta iltaisin ja viikonloppuisin on monipuolista ottaen huomioon varhaiskasvatuksen eri osa-alueet. Vain 43 % lastentarhanopettajista oli heidän kanssaan samaa mieltä, kolmannes heistä ei ollut samaa eikä eri mieltä, ja viidesosa oli eri mieltä. Tämä tulos ei ole tilastollisesti merkittävä, mutta on hyvin lähellä sitä (χ^2 0,056).

Kuvio 8. Toiminta iltaisin ja viikonloppuisin on monipuolista ottaen huomioon varhaiskasvatuksen eri osa-alueet.



Avoimessa kysymyksessä vastaajilla oli mahdollisuus tuoda esille asioita, jotka tulisi erityisesti huomioida vuoropäivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmas-
sa. Kysymykseen vastasi 58:sta lastentarhaopettajasta 43, ja 138:sta lasten-
hoitajasta 43. Vajaa viidesosa (16 %) lastentarhanopettajista pitivät tärkeinä
vuorohoidon rutiineja ja säännöllisyyttä sekä vuorokausirytmisiä, jotka helpotta-
vat lapsen sopeutumista hoitopäivään. Kolmasosassa (36 %) lastentarhan-
opettajien ja lastenhoitajien vastauksissa nousi esiin huoli lasten jaksamisesta,
koska osalla lapsista on pitkiä hoitajaksoja. He näkivät tärkeäksi vanhempien
toiveet ja arvot, etenkin lapsen viettäessä öitä ja viikonloppuja hoidossa.
Tiedon siirtoa niin vanhemmille, kuin hoitajalta toiselle pidettiin oleellisena
vuorohoidossa. Samoin monet vastaajista pitivät kodinomaisuutta ja kasvattajan
läsnäoloa lapsille merkittävänä tekijänä toimivaan vuorohoitoon.

”Säännöllisyys ja rutiinit ovat tärkeitä kun lapsella ei muuten ole selkeää viikkorytmiä. Viikonloppuna tulisi siksi olla ainakin osittain samantapaista toimintaa mitä arkena.”

(LTO 5.)

”Perheiden toiveet, lasten jaksaminen. Päivärytmi, johon on helppo hypätä mukaan mihin aikaan tahansa. Iltojen ja viikonloppun toimintakäytännöt sovittuna.”

(LTO 27.)

”Vuorotyön aiheuttamat paineet perheiden elämässä/epäsäännöllisen rytmin aiheuttama levottomuus perheiden ja lapsen elämään.”

(LH 5.)

29 lastenhoitajaa 43:sta oli sitä mieltä, että vuorohoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa tulisi ottaa huomioon erityisesti lasten yksilöllisyys. Suuri osa (63 %) lastenhoitajista korosti lapsen yksilöllisyyden huomioimista niin iän kuin tapojen ja tottumusten suhteen. Monet näkivät mahdollisuutena kohdata lapsi yksilöllisesti vuorohoidossa. Lapsella on erilaisia tarpeita ja toiveita, jotka vaikuttavat lapsen vuorohoitoon lastenhoitajien mukaan.

”Lapsen yksilöllisyyden ja lapsen tarpeet huomioidaan myös iltaisin ja viikonloppuisin! (hienomotoriset taidot, niiden harjoittaminen ym.)”

(LH 1.)

Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen oli lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien mielestä haastavaa, erityisesti iltaisin ja viikonloppuisen tapahtuva toiminta. Reilu kymmenes vastaajista (14 %) toi haasteena esille erityistä tukea tarvitsevien lasten ja esiopetuksessa olevien lasten mahdollisuuden saada tukea ja opetusta missä hoitovuorossa tahansa.

”Se, miten mahdollistetaan ohjattu toiminta. Tilanteet muuttuvat koko ajan ja lapsia tulee ja menee: jos oltaisiin lähdössä retkelle, kuka huolehtii kesken retkeä tulevista sekä niistä, jotka eivät voi lähteä hakuajan takia retkelle? Miten taata jokaiselle lapselle jonkinlaista toimintaa, mutta entä illalla, kun lapsia on todella paljon ja kädet ei riitä?”

(LTO 12.)

”Lasten erityisen tuen tarve kaikkina vuorokauden aikoina ja yksilöllinen huomiointi.”

(LH 20.)

”Esiopetusryhmässä on vuorohoitolapselle taattava tasa-arvoinen mahdollisuus päästä osalliseksi esiopetusta. Tämä edellyttää tarkkaa suunnittelua, päällekkäisiä projekteja ja riittävää resursointia ryhmään.”

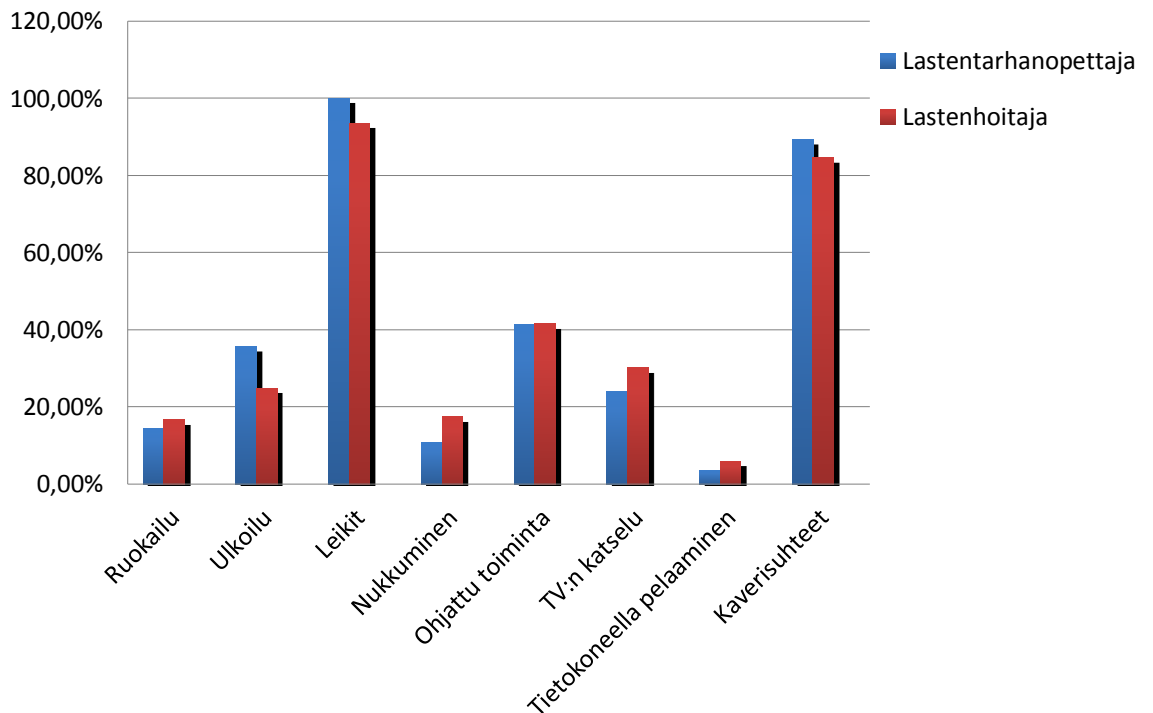
(LTO 22.)

5.2 Lasten osallisuus

Kyselyssä työntekijöitä pyydettiin arvioimaan lapsen mahdollisuutta vaikuttaa vuorohoidon toimintaan (Kuvio 9). Lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien mielestä lapset saavat pääasiassa *harvoin* tai *joskus* vaikuttaa ruokailuun, nukkumiseen, TV:n katseluun ja tietokoneella pelaamiseen. Yli puolet (57 %) lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista näkivät, että lapset saavat *joskus* vaikuttaa ulkoiluun.

Puolet lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista kokivat, että lapset voivat itse vaikuttaa ohjattuun toimintaan *joskus*, kolmasosan mielestä *usein*. Tuloksien perusteella lapsilla on *usein* tai *hyvin usein* mahdollisuus vaikuttaa leikkeihin. Lastentarhanopettajien vastauksissa painottui vastaus *hyvin usein* verrattuna lastenhoitajien vastauksiin. Kaverisuhteisiin lapset saavat vaikuttaa vastaajien mielestä pääsääntöisesti joko *usein* tai *hyvin usein*.

Kuvio 9. Lapset voivat itse vaikuttaa usein tai hyvin usein.



Laadullisessa kysymyksessä työntekijöitä pyydettiin kuvailemaan, miten lapset tulevat kuulluiksi ja voivat vaikuttaa elämäänsä vuorohoidossa. Kysymykseen vastasi 58:sta lastentarhaopettajasta 52, ja 138:sta lastenhoitajasta 79. Lastentarhanopettajat pääsääntöisesti (69 %) mainitsivat, että lasten toiveita ja mielenkiinnon kohteita kuunnellaan ja pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan toiminnan suunnittelussa ja spontaanisti arjessa. Erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin lapsilla on mahdollisuuksia vaikuttaa toimintaan enemmän kuin päiväaikaan, toiminta on silloin rennompaa ja vapaampaa. Reilu kolmasosa (39 %) lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista näkee, että lapset saavat vaikuttaa etenkin leikkiin, mitä ja kenen kanssa leikkivät. Lapsilla on mahdollisuus jättää leikki kesken ja jatkaa myöhemmin, tai siirtää ulkoiluun lähtemistä ja jatkaa leikkiä. Osassa päiväkodeista on käytössä leikinvalintataulu, josta lapsi voi valita haluamansa leikin.

”Käytössämme on aktiivinen oppiminen. Lapsille on näkyvälle paikalle sijoitettu leikinvalintataulut, joista lapset näkevät mitä leikkejä on tarjolla. Havaintojemme perusteella pyrimme tarjoamaan lapsille mahdollisuuden saada leikkiä sellaisilla leikeillä, jotka heitä kiinnostavat ja aiheet ovat heille ajankohtaisia.”

(LTO 29.)

”Etenkin iltaisin ja viikonloppuisin ohjelma on ”rennompaa”, lapset saavat itse toivoa tekemistä. Ohjelmaa ei tarvitse noudattaa keltontarkasti.”

(LH 47.)

”Saavat vaikuttaa siihen mitä leikkivät tai pelaavat tai tekevät, varsinkin illassa ja viikonloppuisin. Välillä saavat hakea toisesta ryhmästä leikkikaverin. Keväällä ja kesällä on mahdollista välillä valita jääkö sisälle leikkimään vai ulos.”

(LH 59.)

Lastentarhanopettajista 23 % ja lastenhoitaja 32 % mainitsi, että iltaisin ja viikonloppuisin lapset saavat valita ruokailuvaihtoehtoista tai vaikuttaa aamu- ja iltapalaan, tv:n katselemiseen ja uloslähtöön.

”TV:n katseluun annamme mahdollisuuden päivällisen jälkeen. Ne lapset voivat katsella, jotka haluavat. Mahdollisuus on kuitenkin valita jotakin muuta tekemistä. Ruokailussa esim. viikonloppuisin lapset voivat valita, mitä aamu-/iltapalaa haluavat. Toiminta on silloin paljon kodinomaisempaa. Arkipäivinä ruokailuihin pystyy vaikuttamaan todella vähän. Ruokailuajat ovat kuitenkin aina samat.”
(LTO 30.)

Lastenhoitajat olivat samoilla linjoilla lastentarhanopettajien kanssa siitä, että iltaisin ja viikonloppuisin mahdollistuu parhaiten lasten toiveiden ja ajatusten kuuleminen ja toteuttaminen. Lähes puolet (49 %) lastenhoitajista kertoi, että lasten kanssa voidaan tehdä asioita, joita päiväaikaan ei ole mahdollista toteuttaa, esimerkiksi retket ja päiväkodin eri tiloissa olemiset. Lastenhoitajat kokivat, että voivat antaa lapsille yksilöllistä huomiota ja hoivaa iltaisin ja viikonloppuisin paremmin kuin päiväaikaan. Tämä johtuu vastaajien mielestä siitä, että äärivuoroissa on vähemmän lapsia hoidossa kuin päivällä.

”Lapset voivat vaikuttaa tekemiseen eniten juuri iltaisin ja viikonloppuisin. Silloin on vähemmän lapsia ja koko talon tilat vain meidän käytössä. Tilaa tehdä vaikka mitä.”
(LH 113.)

”Viikonloppuisin ja iltaisin, siis yleensä silloin, kun lapsia on vähän, voimme retkeillä, osallistua tapahtumiin, ulkoilla ja ruokailla tilanteen mukaan ja lasten toiveita kuunnellen.”
(LH 54.)

21 %:ssa lastentarhanopettajien vastauksista pienryhmätoiminta nousi esiin positiivisena asiana. Pienryhmätoiminnassa lasten ääni tulee kuulluksi ja lapsi pääsee valitsemaan toimintaa. Lapsen yksilöllisyys tulee selkeämmin esiin lapsen toiminnan kautta. Kasvattaja suunnittelee toiminnan niin väljäksi, että lasten toiveiden ja mielenkiintojen kohteet pystytään huomioimaan ja muuttamaan toimintaa sen mukaan. Reilu kymmenesosa (14 %) lastentarhanopettajista näkee, että pienryhmätoiminta lisää lapsen osallisuuden toteutumista. Usein lapsiryhmät ovat pieniä iltaisin ja viikonloppuisin, joten vastaajat kokivat nämä hetket lapsen vaikuttamisen ja osallisuuden kannalta suotuisiksi.

”Yksikössämme toteutuu pienryhmätoiminta ja tämän kautta myös lasten ääni tulee hyvin kuulluksi. Aikuinen ottaa huomioon lasten ajatukset/mielipiteet/toiveet toiminnan suunnittelussa ja toimii sensitiivisesti lasten kanssa.”

(LTO 38.)

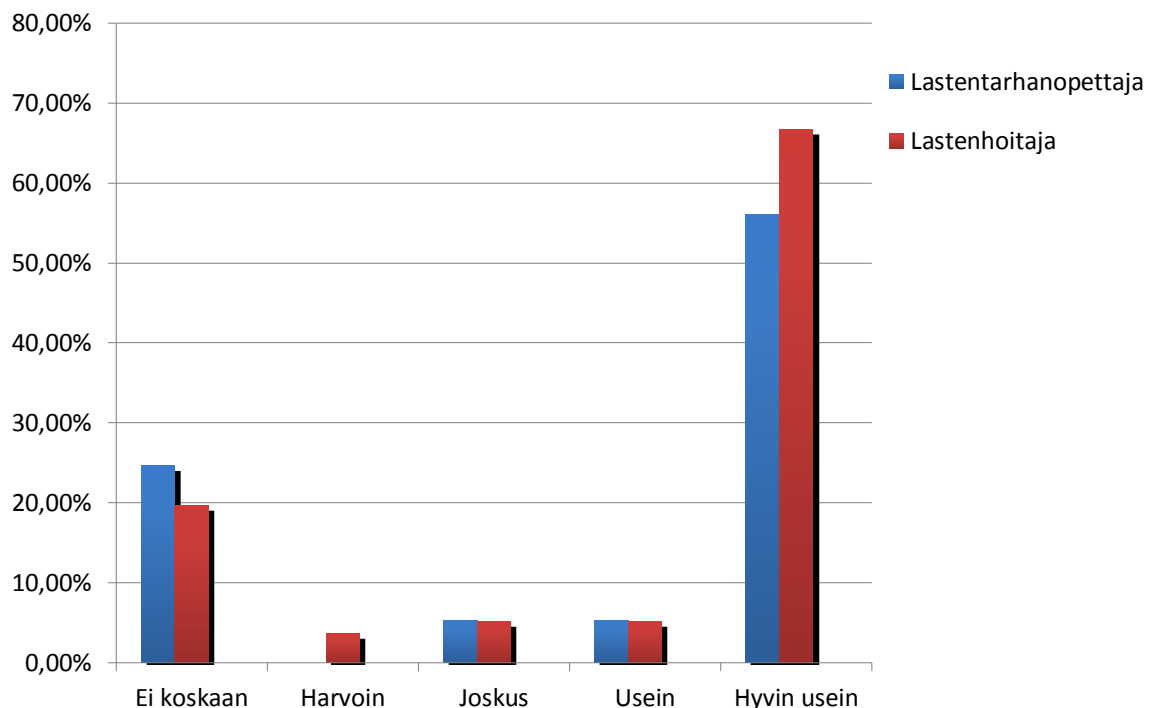
”Pienryhmätoiminta lisää lapsen osallisuuden toteutumista.”

(LTO 55.)

5.3 Omahoitaja ja pienryhmätoiminta

Omahoitajuuden toteutumista vuorohoidossa tutkittiin kyselyssä sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällisesti vastaukset jakaantuivat kahtia (Kuvio 10). Lastentarhanopettajista vaan yli puolet totesi, että lapsella on omahoitaja, mutta neljänneksen mukaan lapselle ei koskaan nimetä omahoitajaa. Sama tulos oli huomattavissa lastenhoitajien vastauksissa. Laadullisiin kysymyksiin vastasi 58:sta lastentarhaopettajasta 42, ja 138:sta lastenhoitajasta 108. Laadullisissa vastauksissa nousi esiin se, että omahoitaja huolehtii lähinnä lapsen hoidon aloituksesta. Lähes kaikissa vastauksissa lastentarhanopettajat (71 %) ja lastenhoitajat (72 %) kertoivat omahoitajan huolehtivan varhaiskasvatuskeskusteluista vanhempien kanssa. Haasteeksi lastentarhanopettajista (26 %) ja lastenhoitajista (15 %) koki omien työaikojen ja lapsen hoitoaikojen yhteensovittamisen.

Kuvio 10. Nimeämme lapselle omahoitajan.

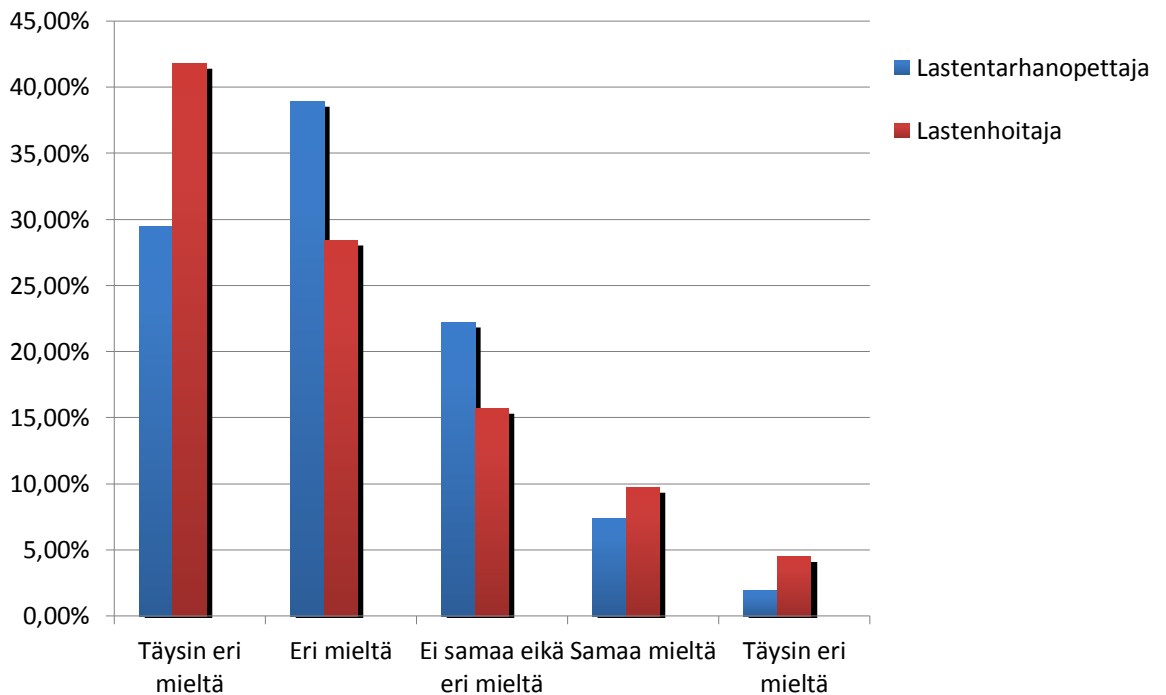


Yli puolet (58 %) lastentarhanopettajista koki, että lapset ovat ryhmäytyneet vuorohoitoyksikössä *hyvin*. Kuitenkin vajaa puolet (42 %) vastasi *melko hyvin*. Lastenhoitajista suurimman osan (74 %) mielestä lapset olivat ryhmäytyneet *hyvin*, neljäsosan mielestä *melko hyvin*.

5.4 Esiopetus ja erityinen tuki

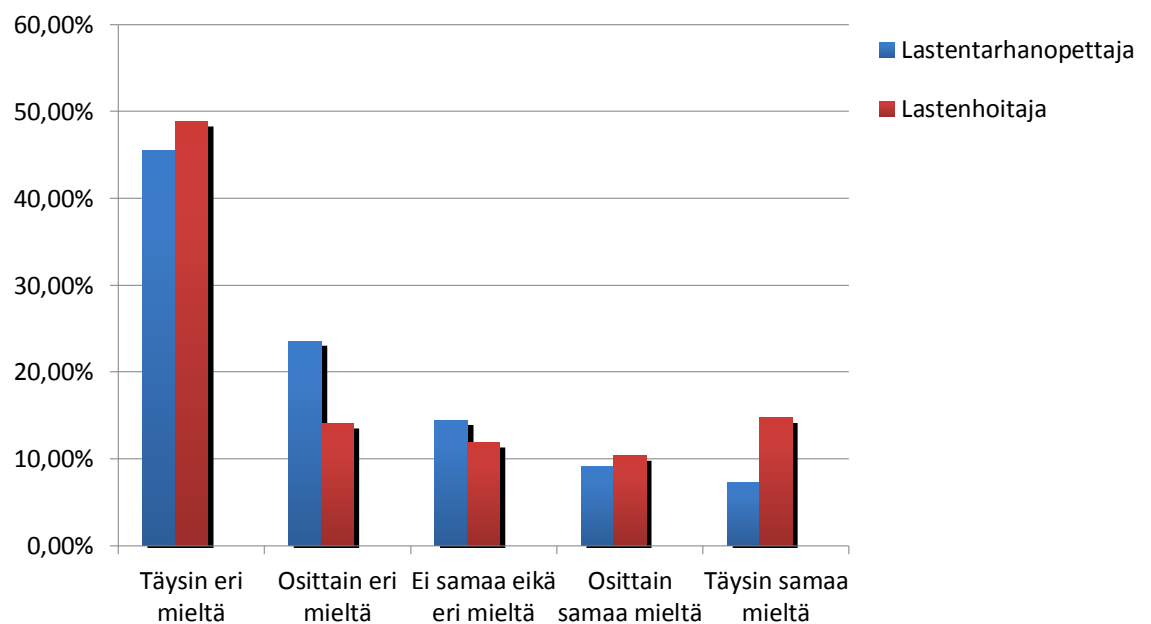
Tutkimuskysymys osoittaa (Kuvio 11), että kaksi kolmasosaa niin lastentarhanopettajista kuin lastenhoitajista oli samaa mieltä siitä, ettei lapsilla ole mahdollisuutta saada lastentarhanopettajan suunnittelemaa esiopetusta iltaisin tai viikonloppuisin. Huomattavaa on, että vajaa neljäsosa lastentarhanopettajista vastasi väittämään *ettei ole samaa eikä eri mieltä*.

Kuvio 11. Esiopetusikäiset saavat lastentarhanopettajan suunnittelemaa esiopetusta myös iltaisin/viikonloppuisin.



Tutkimuksessa tutkittiin lapsen mahdollisuutta erityistukeen (esimerkiksi erityislastentarhanopettajan tai puheterapeutin tuki) ilta-/viikonloppuhoidossa. Tutkimus osoittaa (Kuvio 12.), että lastentarhanopettajista kaksi kolmasosaa koki, että lapsilla ei ole mahdollisuutta erityistukeen iltaisin tai viikonloppuisin. Lastenhoitajista vajaa kaksi kolmasosaa oli samaa mieltä lastentarhanopettajien kanssa, mutta neljäsosa lastenhoitajista koki, että lapsilla on mahdollisuus erityistukeen ilta-/viikonloppuhoidossa.

Kuvio 12. Lapsilla on mahdollisuus erityistukeen ilta-/viikonloppuhoidossa.



6 Tutkimustulosten tarkastelua

Tässä kappaleessa tarkastelemme saamiamme tutkimustuloksia ja arvioimme niitä kriittisesti. Vertailemme tuloksia myös aiempien tutkimusten tuloksiin.

Varhaiskasvatussuunnitelma

Tutkimustulosten perusteelta voidaan havaita, että kaikki kasvattajat pitävät varhaiskasvatussuunnitelman tekemistä tärkeänä ja jokaiselle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. On muistettava, että varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta kasvattajat rakentavat pedagogisen toiminnan ja tukevat lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Perheet 24/7 tutkimuksessa nousee esille samoja teemoja kuin Palviaisen (2007) pro gradu-tutkielmasta. Palviaisen mukaan lapsen yksilöllinen huomioiminen muodostuu vuorohoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa tärkeäksi. Lapsen vireystila ja elämänrytmi muokkaa vuorohoidon toimintaa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi päivittäiset keskustelut vanhempien kanssa ovat oleellisia kohdattaessa, niin haku- kuin tuontitilanteissa. Laadukkaan vuorohoidon nähdään muodostuvan monipuolisesta toiminnasta, jossa huomioidaan lapsen vireystila ja hoitoajat, sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi lapsille tulee taata yksilöllistä huomioimista, turvallisuuden tunnetta, hyviä sosiaalisia suhteita ja monipuolista toimintaa. (Palviainen 2007, 53–57.)

Kasvattajien mielestä vuorohoidon erityispiirteet huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelmassa hyvin, tutkimus kuitenkin osoittaa puutteita esimerkiksi iltaisin ja viikonloppuisin tapahtuvassa toiminnassa. Työvuorojärjestelyt selittävät osittain kyseistä pulmaa, mutta eivät kokonaan. Lastentarhanopettajien työvuorot keskittyvät pääsääntöisesti arkisiin päiväaikaan, ja lastenhoitajat tekevät äärivuorot. Vuoroyksikön suunnittelussa olisi tärkeää kaikkien kasvattajien osallistuminen, mutta sen mahdollistaminen saattaa olla haastavaa vuorotyön vuoksi. Koko henkilöstön yhteinen keskustelu ja suunnittelu tukisivat toimintaa ja mahdollisia puutteita iltaisin ja viikonloppuisin. Kasvattajat kuitenkin

mieltävät huomioivansa vuorohoidon erityispiirteitä, mutta pohdimme, näkyvätkö ne enemmän lasten ja perheiden kohtaamisessa kuin pedagogiikassa.

Kasvattajien koulutusero selittänee selkeää ja tilastollisesti merkittävää eroa lasten heterogeenisyyden huomioimisessa pedagogiikassa. Pohdimme, että lastenhoitajat eivät joko ymmärtäneet heterogeenisyys- sanan merkitystä, tai näkivät tilanteen oikeasti niin, ettei heterogeenisyyttä huomioida. Heterogeenisyys näyttäisi aiheuttavan haasteita toiminnan suunnitteluun. Eri-ikäiset lapset tulevat vuorohoitoon ja menevät kotiin epäsäännöllisesti vuorokauden aikana. Tämä pitäisi huomioida erityispiirteenä vuorohoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa. Kasvattajien väittämä, että vuorohoito on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelmassa, kuulostaa ristiriitaiselta. Juuri vuorohoidolle ominaista on lasten heterogeenisyys ryhmässä ja sen huomioiminen. Lisäksi vuorohoidon luonteeseen kuuluu, että lapsia tulee ja menee, sekä osalla on monta vapaapäivää peräkkäin. Kasvattajien tulisi nähdä nämä seikat mahdollisuutena ja rikkautena, jolloin lapset voivat antaa vertaistukea toisilleen ja kasvaa huomioiden eri-ikäisiä ja erilaisia lapsia yhteisössään. Kasvattajien oma asenne vaikuttanee paljon suhtautumisessa toiminnan pirstaleisuuteen. Toiset sievät sitä paremmin, kuin toiset. Kasvattajilta vaaditaan joustoa ja hetkessä elämistä sekä kykyä nähdä lapsen vireystila.

Tutkimustuloksissa lastenhoitajat kokevat eri osa-alueiden huomioimisen onnistuvan, vastaavasti lastentarhanopettajat ovat osittain samaa mieltä. Työvuorojärjestelyillä saataisiin muutoksia pedagogisen toiminnan toteuttamiseen ja voitaisiin korjata puutteita erityislasten ja esiopetuslasten ohjauksessa ja tukemisessa. Järjestämällä lastentarhanopettajien työvuoroja iltoihin ja viikonloppuihin, saataisiin heidän koulutuksen tuoma hyöty käyttöön. Työvuorolistaa tehtäessä tulisi huomioida lasten hoitoajat ja sen mukaan miettiä kasvattajien työvuorot. Jos viikonloppuna vuorohoidossa on lapsi, joka tarvitsee lastentarhanopettajan tarjoamaa tukea, lastentarhanopettajan työvuoro suunniteltaisiin lapsen tarpeiden mukaan. Perustehtävä on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen ja ohjaaminen. Tämä tarkoittaa, että kasvattaja on lapsen tarpeiden

mukaan käytössä. Olemme sitä mieltä, että se olisi vuorohoidon erityispiirteiden huomioimista.

Mielestämme on huomion arvoista pohtia, miksi lastenhoitajien ja lastentarhanopettajien vastauksissa oli eroavaisuuksia kysyttäessä vuorohoitopedagogiikan suunnittelua tiimissä. Pohdimme, miksi lastentarhanopettajat kokevat, että pedagogiikka suunnitellaan pääasiassa tiimissä, mutta lastenhoitajat ovat hieman eri mieltä. Lastenhoitajat työskentelevät enemmän yövuoroissa ja iltavuoroissa verrattuna lastentarhanopettajiin, jolloin lastenhoitajat saattavat kokea, etteivät pääse osalliseksi yhteisiin tiimipalaverihin. Myös Palviainen (2007) tuo pro gradussaan esiin, että yhteiset palaverit ja työn suunnitelmallisuus koetaan tiedonkulun ja yhteistyön kulmakiviksi (Palviainen 2007, 62). Voidaan nähdä, että lastentarhanopettajilla on pedagoginen vastuu varhaiskasvatuksessa, mutta mielestämme varhaiskasvatus on vahvasti tiimityöskentelyä.

Lastenhoitajat työskentelevät iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin lasten toiminta on vuorohoidossa vapaampaa. Juuri tuolloin tulosten mukaan lapsilta nousee ehdotuksia ja mielipiteitä toiminnan suunnitteluun. Siksi mielestämme on tärkeää, että lastenhoitajat pääsevät osallisiksi tiimipalaverihin. Lastenhoitajat voisivat tuoda myös lastentarhanopettajien tietoisuuteen lasten toiveet ja näin ollen he voivat tiiminä suunnitella pedagogiikkaa, jossa tulee esiin myös lasten ehdotukset.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) tavoitteena on yhdenvertainen ja laadukas päivähoiton toteutuminen koko maassa. Vuorohoito järjestetään jokaisen kunnan omien resurssien mukaan, joten vuorohoidolla ei ole luotuna selkeitä yhteisiä tavoitteita, kuten päivähoidolla yleensä on. Nämä tutkimustulokset osoittavat sen, että vuorohoidon varhaiskasvatuksesta löytyy heikkoja kohtia. Kaikki lapset eivät saa tasapuolisesti ohjattua toimintaa tai pedagogista kasvatusta.

Lasten osallisuus

Kuten päiväryhmissä, myös vuorohoidossa on olemassa tietyt resurssit joiden puitteissa toiminta suunnitellaan, mutta oleellisinta kuitenkin on se, miten resurssit käytetään. Osallisuutta on tutkittu Suomessa paljon, Jokimiehen (2013) pro gradu-tutkielman mukaan aiemmat tutkimukset ovat poikkeuksetta päätyneet tulokseen, että lasten osallisuuden toteutuminen riippuu kasvattajista (Jokimies 2013, 78).

Tutkimustulosten mukaan lapsilähtöinen osallisuus ilmenee pääasiassa iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin lapsia on vuorohoidossa vähemmän kuin päiväaikaan. Työntekijät kokivat, että iltaisin ja viikonloppuisin heillä on mahdollisuus tarjota lapsille yksilöllistä aikaa ja lapset voivat enemmän toimia aloitteellisina päätöksen tekijöinä ja toiminnan suunnittelijoina. Päiväaikaan toimintaa rajoittaa tiukempi struktuuri ja aikuislähtöisyys, lasten toiveita pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan. Tutkimustuloksista oli tulkittavissa, että iltaisin ja viikonloppuisin työntekijät joustavat helpommin aikatauluista, ja toimintaa suunnitellaan lasten aloitteiden pohjalta.

Avoimien vastausten perusteella lasten osallisuus vuorohoidossa näyttäisi olevan kolmannella tasolla peilattaessa vastauksia Shierin viisiportaiseen tasoon (kts. s. 21). Kasvattajat ottavat lasten mielipiteet huomioon ja käyttävät omaa harkintaa toteuttaessaan lasten toiveita. Varhaiskasvatuksen arkea on kuitenkin se, että kaikkien lasten toiveita ei pystytä huomioimaan yhtä aikaa. Kasvattajan tulee olla tasapuolinen ja huolehtia siitä, että kaikki lapset saavat vaikuttaa yhtä paljon. On muistettava, että kasvattajat antavat lapsille keinoja selviytyä erilaisista tilanteista ja tukevat lapsia pettymysten sietämisessä. Lasten oppiessa, että heitä kuunnellaan ja heidän sanomisellaan on merkitystä, he saavat taitoja selvitä tulevaisuudessa yhteistyöstä toisten ihmisten kanssa. Usein kritisoidaan, kuinka itsekkäitä ja omahyväisiä nykyajan lapset ovat. On muistettava, että lapset viettävät pitkiä aikoja hoidossa, jolloin kasvattajien merkitys on äärettömän tärkeä. Ei siis ole yhden tekevää kuinka lapsiin suhtaudutaan ja tulevatko he kuulluiksi ja pääsevätkö he osalliseksi yhteisöä.

Tutkimustulostemme mukaan lapset saavat itse vaikuttaa vuorohoidossa leikkeihin pääsääntöisesti aina. Leikin merkitys nousee esille merkittävästi niin lastentarhanopettajien kuin lastenhoitajien vastauksissa. Lapsen kehityksen ja kasvun kannalta on tärkeää saada leikkiä. Norolan ja Taipaluksen (2012) opinnäytetyön tulosten mukaan omaehtoinen leikki ja kaverit tukevat lasten hyvinvointia vuoropäivähoidossa. Leikkien ja lelujen valitseminen on lapsille tärkeää. (Norola & Taipalus 2012, 64.) Samoja tutkimustuloksia leikin merkityksestä on saanut myös Irtamo (2013) pro gradussaan. Irtamon mukaan lapset kokevat saavansa vaikuttaa leikkiin ja kavereihin päivähoitossa. Tutkimus nostaa esille, että lasten kokemuksen mukaan aikuiset päättävät lähes kaikkia toiminnoista päivän aikana. Näyttäisi siltä, että lapsille jää pieni aika hoitopäivästä, jolloin heillä on mahdollista vaikuttaa toimintaansa. Lapset joutuvat kysymään lupaa erilaisiin itsestään selviin asioihin kuten esimerkiksi vessassa käyntiin tai välineiden käyttöön. Tämä osoittaa vallalla olevan lupakulttuurin, joka kertoo kasvattajan vallankäytöstä päivähoitossa. Aikuisjohtoinen kasvatustalli jarruttaa lasten osallisuutta ja mahdollisuutta päättää omista asioistaan. Tutkimustulokset osoittavat sen, että lapset mukautuvat ja sopeutuvat tilanteeseen, sen enempää valittamatta. (Irtamo 2013,65–68.)

Oli hienoa huomata, että tutkimuksemme mukaan osa kasvattajista mahdollistaa leikin jatkumisen. Kokemuksemme mukaan päiväkodeissa leikki siivotaan pois esimerkiksi ulkoiluun tai ohjattuun toimintaan siirryttäessä. Vuorohoidossa, etenkin iltaisin ja viikonloppuisin, on mahdollista keskeyttää leikki ja jatkaa sitä myöhemmin. Tutkimustulokset osoittavat, että lapset saavat valita myös leikkikaverinsa itse. Haasteena on usein kaverisuhteiden luominen ja ylläpitäminen, koska vuorohoidon vuoksi lapsilla on hyvin erilaisia hoitoaikoja ja parhaan kaverin näkeminen saattaa viedä monta päivää. Kasvattajalla on merkittävä rooli ohjatessaan leikin ja kaverisuhteiden kulkua sekä muokatessaan toimintaympäristöä leikille suotuisaksi.

Vuorohoidon muihin toimintoihin verrattuna, esimerkiksi ruokailuun, nukkumiseen tai ulkoiluun, lasten osallisuus ilmenee haasteellisena. Monen vastaajan mukaan lasten toiveita kuunnellaan ja pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien

mukaan. Lopullisen sanan toiminnasta sanoo kuitenkin kasvattaja. Tuntuu, että lapsien toiveita ja ajatuksia kuunnellaan näennäisesti, mutta kasvattaja päättää toiminnan kulun. Avoimien vastauksien perusteella lastenhoitajat näkevät lasten osallisuuden toteutuvan etenkin viikonloppuisin, jolloin lapsille annetaan vaikutusmahdollisuus esimerkiksi ruokailun tai retkien suunnittelussa.

Mielestämme kasvattajat ovat hitaasti sisäistäneet sen, että lapset ovat yhtä tasa-arvoisia vaikuttamaan omiin asioihinsa oman kehityksensä puitteissa kuin aikuiset. Lasten osallisuus nähdään vieläkin niin, että lapsen kuunteleminen ja havainnointi riittää, mutta aikuiset keskenään suunnittelevat toiminnan. Vallan käyttö kuuluu vahvasti osallisuuteen. Kokevatko kasvattajat arvonsa ja auktoriteettinsa kärsivän, jos lapset saavat päättää asioista? Pohdimme osoitavatko tutkimustulokset, että kasvattajat haluavat pitää itsellään vallan, peläten sekasortoa ja levottomuutta ympärillään. Ajattelemme, että leikin tärkeys on ymmärretty laajalla sektorilla, nyt tavoitteena on lasten osallisuuden tuominen oikeasti arjen toiminnan keskiöön.

Yleissopimus lapsen oikeuksista ja valmisteilla oleva varhaiskasvatuslaki painottavat nimenomaan lapsen osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuutta. Vuorohoito haastaa kasvattajia huolehtimaan, että lapsi kokee kuuluvansa ryhmään ja hänellä on oma paikka siellä. Kun lapsen jälki näkyy ympäristössä, hän tuntee olevansa hyväksytty ja hänen tekemisiään arvostetaan. Epäsäännöllisten hoitoaikojen vuoksi lapsi ei aina pääse osallistumaan samaan toimintaan muiden lasten kanssa. Kasvattajan on kuitenkin suotava lapselle mahdollisuus tehdä samoja asioita toisena ajankohtana. Lapselle on tärkeää, että hänenkin piirustuksensa on seinällä muiden lasten töiden kanssa.

Tuloksien mukaan lapsilla on mahdollisuus tulla kuulluiksi yksilöinä. Hyvin monen vastaajan mukaan heillä on aikaa kuunnella lasta ja havainnoida hänen mielenkiintojaan. Selkeästi illat ja viikonloput nousevat esiin sekä mahdollisuutena että haasteena tässä tutkimuksessa. Vuorovaikutuksen kannalta lapsi ja kasvattaja saavat rauhallista ja jopa kahden keskistä yhdessäolon ai-

kaa iltaisin ja viikonloppuisin. Tunnelma on vastaajien mielestä kodinomaista ja levollista. Lapsen kuulluksi tuleminen ja aito yhdessä olo on mahdollista. Perustehtävä on luoda lapselle hyvinvoiva ja kunnioittava kasvu ympäristö. Osallisuuden toteutuminen vaatii kasvattajien ja koko kasvatusyhteisön asennemuutosta ja sitoutumista.

Omahoitaja

Tulosten perusteella lapsen omahoitajuus vaihtelee vuorohoidossa varhaiskasvatuspaikasta riippuen. Vuorohoidossa omahoitajuuteen tuo haasteen lasten ja työntekijöiden vaihtelevat työ- ja hoitoajat; lapsi voi olla useitakin päiviä näkemättä omahoitajaansa. Lehto ja Mäenpää (2011) ovat opinnäytetyössään nostaneet esille samanlaisia tutkimustuloksia omahoitajuudesta kuin mekin. Haasteena nähdään hoito- ja työvuorojen ristiin meno, jolloin omahoitaja ei kohtaa lasta eikä vanhempia. Omahoitajan rooli painottuu hoidon aloittamiseen ja kasvatuskeskusteluiden pitämiseen. (Lehto & Mäenpää 2011,29.) Vuorohoidossa lapsiryhmään kuuluu useampia kasvattajia verrattuna niin sanottuun tavalliseen päivähoitoon. Tämä vaikeuttaa lapsen kiintymistä vaihtuviin hoitajiinsa, varsinkin mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Mielestämme tällä kaikella on yhteys lapsen vuorohoidossa kokemaan turvallisuudentunteeseen. Haasteena on, kuinka saada taattua pysyvyys lapsen elämässä, kun hoitajat, kaverit ja mahdollisesti lapsen ryhmä vaihtuu päivittäin.

Kasvattajien omalla asenteella ja halulla on suuri merkitys. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse sitä tärkeämpiä ovat rutiinit. Vaikka kasvattajat vaihtuvat vuorokauden aikana, lapsen turvallisuuden tunteelle on ensiarvoista tietää mitä tapahtuu, mitä siitä seuraa ja minkä vuoksi niin tehdään. Kokemuksemme mukaan lapsen sopeutumista ja eroahdistusta helpottaa ennakoitavuus. Esimerkiksi vanhempien kuva tai äidin tuoksuinen vaate luo turvallisuutta hoitajakson aikana.

Pienryhmätoiminta

Mielestämme on hyvä, että pienryhmätoimintaan suodaan vuorohoidossa kasvattajien toimesta mahdollisuus. Lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta on merkittävää toimia pysyvissä pienryhmissä, joissa lapsi voi olla vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa. Lapsi tulee näkyväksi ja hänen äänensä kuuluviin. Sekä Jokimies (2013) pro graduissaan että Veijonen (2013) opinnäytetyössään toteavat, että pienryhmätoiminnan avulla lapsi tulee kuulluksi paremmin ja kasvattaja antaa hänelle kahdenkeskistä aikaa ja huomiota. Lapsi kohdataan yksilöllisesti. (Jokimies 2013, 72; Veijonen 2013, 41.)

Kankaan (2013) pro gradu tutkimus nostaa pienryhmätoiminnasta samoja teemoja esiin, kuin meidänkin tutkimuksemme. Työntekijät kokevat mahdollisuutena pienryhmätoiminnan, jolloin heidän on helpompi vastata lasten kehitystarpeisiin. Lasten omille suunnitelmille annetaan tilaa ja vaihtoehtoisia toimintatapoja voidaan toteuttaa pienryhmätoiminnan avulla. Tutkimus tuo vahvasti esille työntekijöiden näkemyksen, että pienryhmätoiminta antaa heille tilaisuuden kuunnella lapsia aidosti. Jotta työntekijät voivat ymmärtää ja tulla tietoisiksi lasten ajatuksista ja mielenkiinnoista, täytyy heillä olla kuuntelemisen taito ja aikaa (Kangas 2013, 63–64, 67.)

Lastentarhanopettajat toivat avoimissa vastauksissa esille, että he hyödyntävät pienryhmätoimintaa päivähoidon arjessa paljon. Heidän vastauksissaan painottui, että lapsen ajatuksia ja mielipiteitä kuunnellaan ja pienryhmä antaa mahdollisuuden niiden toteuttamiseen. Lastenhoitajat eivät käyttäneet pienryhmätoimintaa sanana, vaan heidän vastaukset kuvasivat enemmän vapaampaa puuhastelua pienen lapsimäärän kanssa, jolloin lapset tulivat kuulluiksi. Olisi mielenkiintoista tietää, onko koulutustaustalla vaikutusta siihen, että lastenhoitajat eivät puhuneet pienryhmätoiminnasta vaan yleensä muuttaman lapsen kanssa toimimisesta. Lisäksi pohdimme, ovatko lastentarhanopettajat omaksuneet koulutuksensa myötä pedagogisen toiminnan mahdollisuudet pienryhmätoiminnassa paremmin kuin lastenhoitajat.

Lastentarhaopettajat toivat pedagogisen puolen esille pienryhmätoiminnasta. Jäimme miettimään, kuinka hyvin vuorohoidossa pystytään takaamaan samat ja tutut pienryhmät, koska tutkimustuloksissa on monessa yhteydessä tullut esille lasten hoitoaikojen epäsäännöllisyys ja kasvattajien vaihtelevat työvuorot. Vastauksista ei selvinnyt pienryhmätoiminnan säännöllisyys tai ryhmäläisten vaihtuvuus. Vuorohoidon heterogeenisyys, etenkin iltaisin ja viikonloppuisin, antaa hyvän pohjan pienryhmätoiminnalle. Eri-ikäiset ja taidoiltaan erilaiset lapset tukevat ja opettavat toisiaan.

Niin lastenhoitajat kuin lastentarhanopettajatkin olivat sitä mieltä, että lapset ovat ryhmäytyneet vuorohoidossa hyvin. Tämä on mielenkiintoinen näkemys kasvattajilta, koska Karlssonin & Riihelän (1991) mukaan ryhmäytyminen vaatii aikaa ja kasvattajan pitkäjänteistä ohjausta. Jos peilataan vastausta siihen, että lapsilla on vaihtelevia hoitopäiviä ja samat lapset eivät aina ole yhdessä, näemme tilanteessa ristiriidan. Lapsi joutuu jatkuvasti luomaan uusia vuorovaikutusverkostoja, kun ryhmän lapset ja kasvattajat vaihtuvat. Niiden ylläpitäminen on vaikeaa ja jopa stressaavaa pienelle lapselle.

Yhtäältä voidaan ajatella, että lapset ovat tottuneet sopeutumaan luontevasti vaihtuviin tilanteisiin. Voimme päätellä lasten elävän 24/7 arkea, jolloin arki ei ole niin säännöllistä ja pysyvää. Toisaalta oletamme kasvattajien ammattitaidon olevan niin hyvää, että he osaavat havainnoida ja ohjata lapsia taidokkaasti ryhmäytymisessä. Vuoropäiväkotien toimintatavat saattavat myös edesauttaa lasten sopeutumista ryhmään, jotka auttavat heitä löytämään paikkansa vaihtuvissa tilanteissa.

Esiopetus

Esiopetuksen järjestäminen haastaa niin kasvattajat kuin päättäjät miettimään kuinka jokaiselle esiopetusikäiselle lapselle taataan oikeus esiopetukseen. Tutkimustulosten mukaan suuri osa lastentarhanopettajista (68%) ja lastenhoitajista (70%) on sitä mieltä, etteivät esikouluikäiset saa esiopettajan suunnitelmalla esiopetusta iltaisin ja viikonloppuisin. Esiopettajan tulee huomioida

toiminnassa eri sisältöalueet, jotka asettavat tietyt tavoitteet toiminnalle. Tutkimustulosten mukaan lastentarhanopettajat eivät pääsääntöisesti tee ilta- ja viikonloppuvuoroja, jolloin ei oletettavasti voida taata lastenhoitajan antaman pedagogisen opetuksen laatua esikouluikäisille.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2010) mukaan kokemusten ja tiedon hankinta tapahtuu vuorovaikutuksessa kasvattajan ja vertaisryhmän kanssa. Tutkimustulosten valossa iltaisin ja viikonloppuisin lapsia on vähän hoidossa, joten voidaan olettaa, ettei esikouluikäisiä ole montaa lasta samaan aikaan hoidossa. Tällöin esikouluikäinen jää ilman vertaisryhmää. Esikouluikäinen saa silloin toki yksilöllistä opetusta, mutta tilanteessa joudutaan pun-taroimaan kumpi oppimisessa ja kasvussa tukee lasta enemmän; vertaisryh-mä vai yksilöllinen opetus. Jäimme pohtimaan, voiko perhettä ja lasta velvoit-taa tulemaan päivällä esiopetukseen, jos hän tarvitsee vuorohoitoa myös sa-mana iltana tai yönä. Tämä lisäisi lapsen hoitopäivän pituutta ja vaikuttaisi lapsen jaksamiseen. Tutkimustuloksissakin nousi esiin lasten hoitajaksojen ja -päivien pituus kasvattajia huolestuttavana asiana.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan varhaiskasvatuk-sen tukitoimet on aloitettava heti, kun lapsen tilanne sitä vaatii. Tarkoituksena on ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista tai pitkittymistä. Siksi onkin huolestuttavaa, että tutkimustulosten mukaan lapsilla ei aina ole iltaisin ja viikon-loppuisin mahdollisuutta saada erityistä tukea. Tukea tarvitsevalla lapsella saattaa pahimmassa tapauksessa olla paljonkin äärivuoroja. Tämä asettaa lapset ja perheet eriarvoiseen asemaan. Lähtökohtana kuitenkin on, että lapsi on keskiössä ja varhaiskasvatusta toteutetaan lapsilähtöisesti.

Tutkimustulokset osoittavat, että iltaisin ja viikonloppuisin lapsia on hoidossa pääsääntöisesti vähemmän kuin päiväaikaan. Nämä hetket mahdollistaisivat lapsen yksilöllisen huomioimisen ja erityisen tuen saamisen. Mielestämme tämä edellyttäisi ammattitaitoista henkilökuntaa myös äärivuoroihin, ja että

toiminta olisi johdonmukaista, selkeää ja suunniteltua. Tutkimustuloksista nousee esiin, että illat ja viikonloput ovat usein vapaamuotoisempaa ja rennompaa kuin toiminta päiväaikaan. Erityislastentarhanopettajat eivät työskentele iltaisin ja viikonloppuisin. Jäimme pohtimaan, riittäkö erityislastentarhanopettajien antama konsultointiapu ja opastus henkilökunnalle, jotta henkilökunta voisi työskennellessään huomioida myös erityistä tukea tarvitsevat lapset, vai pitäisikö myös äärivuoroissa olla mahdollisuus erityislastentarhanopettajien palveluihin.

Heinämäki (2004) pitää leikkiä ja ryhmässä toimimista tärkeinä keinoina tukea lapsen kehitystä ja sosiaalisia taitoja. Tutkimustulokset osoittavat, että niin lastentarhanopettajat kuin lastenhoitajatkin pitävät leikkiä arvossaan ja sille annetaan aikaa. Heinämäen mukaan pedagogisen toiminnan perusta on turvallinen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde lapsen ja kasvattajan välillä. Mielestämme illat ja viikonloput antaisivat vuorovaikutussuhteen luomiselle ja ylläpidolle hyvän ja luontevan mahdollisuuden, koska silloin lapsia on vähemmän paikalla.

7 Pohdinta

Tämä luku sisältää arviointia tutkimuksen toteutuksesta. Pohdinnan loppuksi esitämme ehdotuksia, miten aihetta voisi jatkossa tutkia lisää.

7.1. Tutkimuksen toteutuksen arviointia

Opinnäytetyön tutkimustulokset painottuvat enemmän lastenhoitajien näkökulmaan, koska lastenhoitajia oli yli kaksi kertaa enemmän kuin lastentarhanopettajia. Tutkimuksessamme lastentarhanopettajat olivat vastauksissaan kriittisempiä, kuin lastenhoitajat. Lastentarhanopettajien kriittisyys näkyy selkeimmin väittämässä, joissa tulee esiin tilastollisesti merkittäviä eroja esimer-

kiksi lasten heterogeenisyyden huomioimisessa, tai toiminnan monipuolisuus eri osa-alueita huomioiden iltaisin ja viikonloppuisin. Huomion arvoista on se, että lastenhoitajat vastasivat useaan kysymykseen ”ei samaa eikä eri mieltä”, joten jäimme pohtimaan, olivatko lastenhoitajat suhtautuneet kyselylomakkeeseen riittävällä motivaatiolla. Laadullisissa kysymyksissä lastenhoitajat olivat usein jättäneet vastaamatta kokonaan.

Tutkimus tuo esille koko Suomen tilanteen, koska vastaajia oli monelta eri paikkakunnalta. Vuorohoidon tarvitaan ympäri Suomen, joten on tärkeää saada selville vuorohoidon toimivia käytänteitä ja vuorohoidossa kehitettäviä asioita. Saadun tutkimustiedon avulla kasvattajien työmenetelmiin ja vuorohoidon käytänteisiin voidaan tarjota uutta ja työtä kehittävää tietoa esimerkiksi koulutusten muodossa.

Pyrimme toimimaan objektiivisesti koko opinnäytetyöprosessin aikana ja tarkastelemaan kriittisesti eri näkökulmista vuorohoidon pedagogiikkaa. Koska tutkimusaineistoon sisältyi kvalitatiivisia vastauksia, pyrimme suhtautumaan niihin ilman ennakoasenteita ja avoimin mielin. Totesimme työn edetessä, että Perheet 24/7 tutkimushanke on todella merkittävä väylä selvittää lasten, vanhempien ja kasvattajien kokemuksia vuorohoidosta. Työntekijöille osoitetut kysymykset ovat monipuoliset ja antavat laajan kuvan vuorohoidon toiminnasta eri vuorokauden aikoina. Joissakin kysymyksissä pohdimme ”harvoin” ja ”joskus” sanojen vivahde-eroja, itse koemme ne hyvin samankaltaisiksi vastausvaihtoehdoiksi.

Tämän opinnäytetyö tukee aikaisemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia. Vuorohoidon kehittämisessä on huomioitava iltaisin ja viikonloppuisin tapahtuva toiminta. Keskusteluun on nostettava se, kuinka voidaan toteuttaa samalla kodinomaista ja suunnitelmallista pedagogiikkaa, josta lapset saavat yksilöllisen tuen ja hyödyn kasvuun ja kehitykseen. Ei ole tarkoituksen mukaista asettaa näitä vastakkain, vaan etsiä ratkaisuja ja vaihtoehtoja, jotta lapsilla olisi turvallinen ja hyväksyvä kasvuympäristö. Vuorohoidolle ominaista on se, että lapset ovat epäsäännölliseen aikaan hoidossa ja ajoittain heillä on pitkiä hoitoaikoja.

Ei ole lapsen valinta viettää hoidossa viikonloppuja tai juhlapäiviä. Mielestämme kasvattajien asenne on ratkaiseva, kuinka lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi 24/7.

7.2 Lopuksi

Tutkimusprojektimme kesti reilun vuoden verran, työskentelymme jaksottui muiden opintojen ja harjoittelujaksojen lomaan. Tämä on kummankin tutkijan ensimmäinen tutkimusprosessi, joten aikatauluttaminen ja työnorganisointi olivat välillä kankeaa ja haastavaa. Saatoimme olla turhankin kriittisiä ja vaativia työskentelyn aikana. Jälkikäteen katsottuna voimme olla tyytyväisiä uuden ja hyödyllisen oppimiskokemuksen vuoksi. Koemme, että onnistuimme vastaamaan asettamiimme tutkimuskysymyksiin, jonka avulla saimme kokonaiskuvan varhaiskasvatuksen pedagogisesta toteutumisesta.

Lopuksi olemme sitä mieltä, että on ollut mielenkiintoista ja antoisaa tehdä tätä opinnäytetyötä. Yhdessä työskentely opinnäytetyön parissa on antanut uutta ajateltavaa ja avartanut näkemään asioita eri näkökulmista. Matka, jonka olemme yhdessä kulkeneet, on ollut opettavainen ja muistorikas kokemus. Osallisuus merkittävässä ja urauurtavassa tutkimuksessa on tuntunut hienolta, olemme osallistuneet tutkimukseen, joka luultavammin vaikuttaa meidänkin työskentelyymme lasten parissa.

Opinnäytetyön avulla saimme tuotua työntekijöiden näkökulmia vuorohoitoon. Molemmilla meistä on kokemusta vuorohoidosta, jota pystyimme hyödyntämään työskentelyn aikana. Tulevina sosionomeina koemme olevamme erittäin tärkeässä roolissa kohdatessamme lapsia varhaiskasvatuksen kentällä. Meidän vastuullamme on pienten ihmisten kehittyminen ja kasvaminen tasapainoisiksi ja onnellisiksi lapsiksi yhteiskuntaamme.

Jatkotutkimusehdotuksia

Perheet 24/7 tutkimushanke tutkii monesta eri näkökulmasta vuorohoidon arkea. Tulevina varhaiskasvattajina olisi mielenkiintoista selvittää eroja ja samankaltaisuuksia päiväkotien ja vuoropäiväkotien henkilöstön toimintatavoissa ja arjen käytänteissä. Samalla olisi kiinnostavaa tutkia, onko vuorohoidon henkilöstöllä erityisominaisuuksia, joita ei ilmene päiväkotien työntekijöillä. Hakeutuuko vuorotyöhön tietynlaisia henkilöitä vai ajaudutaanko työn perässä vuoropäiväkotiin?

Tutkimustulosten myötä mietintään nousee huoli esiopetuksen saamisesta jokaiselle lapselle tasapuolisesti. Olettamuksemme on, että esiopetusta tarjotaan pääsääntöisesti päiväaikaan. Mielestämme olisi mielenkiintoista ja jopa tärkeääkin tutkia, näkyykö vuorohoidossa esiopetuksen käyneillä lapsilla koulumenestyksessä eroja suhteessa päiväaikaan esiopetuksen suorittaneisiin lapsiin. Tutkimuksemme jälkeen jäimme pohtimaan, onko vuorohoidon esikoululaisilla samanlaiset kouluvalmiudet esikouluvuotensa jälkeen, kuin muilla esikoulun suorittaneilla. Onko syytä huoleen vai ovatko epätyypilliseen aikaan hoidossa olevat lapset saaneet laadukasta ja asianmukaista esiopetusta? Vuorohoito ei yksinään vaikuta lapsen oppimisvalmiuksiin ja taitoihin. Myös lapsen vireystilalla on merkitystä haluun oppia ja motivaatioon, joten jäimme pohtimaan huomioidaanko nämä suunnittelussa.

Kolmanneksi jatkotutkimusaiheeksi nostamme erityisen tuen ja ohjauksen toteutumisen vuorohoidossa, koska tämä näkyi haasteena opinnäytetyössämme. Olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka lapsen tukitoimet vuorohoidossa suunnitellaan ja kuka ne arjessa toteuttaa mukaan lukien mahdollisten terapioiden järjestäminen. Kasvatuskumppanuus on dialogista ja usein toistuvaa vuorovaikutusta kasvattajien ja vanhempien kesken. Vuorohoito asettaa tähän omat raamit, olisikin mielenkiintoista tietää millä keinoilla kasvattajat ylläpitävät tiedon ja kuulumisien kulkemista henkilöstön ja vanhempien välillä.

LÄHTEET

A 16.3.1973/239. Asetus lasten päivähoidosta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 7.9.2013. www.finlex.fi, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Ahola, M. 2012. Saako sukkahousut jalassa nukkua. Opettaja 39, 24-28.

Ainasoja, T. 2009. Opettaja e-lehti 27.3.2009. Pysyvä henkilöstö vuorohoidon kivijalka. Viitattu 11.9.2013.

http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2009_13/132176.htm

Alkula T., Pöntinen S. & Ylöstalo P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

Ammattinetti. 2014. Lähihoitaja, lastenhoitaja. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 29.1.2014.

http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/299_ammatti#Lahinimikkeet

Aula, M. K. 2010. Mitä 24/7 -yhteiskunta tarkoittaa lasten kannalta? Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 20.9.2013.

<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1507536>

Aula, M. K. 2011. Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 19.9.2013. http://www.lapsiasia.fi/osallistuminen/oikeus_osallistua

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2010. Määräykset ja ohjeet 2010:27. Opetushallitus. Viitattu 27.8.2013.

http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Toim. Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Juva: PS-kustannus, 75-96.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Hannuniemi, T. 2011. Kurkistus lapsen arkeen vuorohoidossa. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Viitattu 20.9.2013.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28606/kurkistu.pdf?sequence=1>

Happo, I. 2006. Varhaiskasvattajan asiantuntijuus. Asiantuntijaksi kehittymisen Lapin läänissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Heikka, J. Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel Oy.
Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 5. uud. p. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Stakes oppaita 58. Saarijärvi: Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Hevonoja, J. 2013. Perheissä 24/7-arki yleistyy – miten pärjäävät lapset? Yleisradio. Viitattu 14.4.2014. http://yle.fi/uutiset/perheissa_247-arki_yleistyy_miten_parjaavat_lapset/6925882

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holopainen, M & Pulkkinen, P. 2002. Tilastolliset menetelmät. 5. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.

Irtamo, M. 2013. Lasten osallisuus päiväkodin arjessa. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatustieteen laitos. Viitattu 23.4.2014. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42792/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201401131047.pdf?sequence=1>

Jantunen, T. & Lautela, R. 2011. Leikkivä kuusivuotias. Teoksessa Lapsilähtöinen esiopetus. Toim. Kalliala, M. Helsinki: Tammi, 12-30.

Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY.

Jokimies, E. 2013. 365 päivää lasten osallisuutta : mahdollisuudet ja käytännöt vuorohoidossa. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatustieteen laitos. Viitattu 22.4.2014. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/41706>

Jyväskylän esiopetussuunnitelma. 2011. Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden laitos, Lasten päivähoitopalvelut. Viitattu 10.9.2013. http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/46560_jyvaskylan_esiopetussuunnitelma.pdf

Jyväskylän kaupunki. 2013. Jyväskylän vuorohoito. Viitattu 11.9.2013. <http://www.jyvaskyla.fi/paivahoito/vuorohoito>, vuorohoidon linjaukset

Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelma. 2010. Arjenlähtöistä osallisuutta lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Jyväskylän kaupunki, Sosiaali- ja terveystieteiden laitos, Lasten päivähoitopalvelut. Viitattu 10.9.2013. http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/38242_JKLvasu.pdf

- Jyväskylän yliopisto. 2014. Laadullinen tutkimus. Viitattu 16.1.2014.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja>, menetelmäpolku, tutkimusstrategiat, laadullinen tutkimus
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Edita.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kananen, J. 2008. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas, K-S. 2013. Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatustieteen laitos. Viitattu 23.4.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41305/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305041555.pdf?sequence=1>
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.
- Karlsson, L. 2001. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Stakes.
- Karlsson, L. 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Juva: PS-Kustannus.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 1991. Ajattelu alkaa ihmetyksestä. Ryhmätyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: VAPK-Kustannus.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. 6. uud. p. Helsinki: Stakes.
- Kaskela, M. & Kronqvist, E.L. 2007. Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Helsinki: Stakes.
- Kataja, E. 2012. Päiväkotikielillä yhteiseen osallisuuteen. Pelastakaa lapset 4, 24-26.
- Kohti varhaiskasvatustieteen lakia. 2014. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:11. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Koulutuspolitiikan osasto. Viitattu 10.4.2014.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr11.pdf?lang=fi>

- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.
- Komi, T. 2013. Puhutaan laadusta. Lastentarha 3, 10-12.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uud. p. Jyväskylä: Vastapaino.
- KvantiMOTV. 2004. Ristiintaulukointi. Viitattu 12.2.2014.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>
- L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoitosta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 7.9.2013. www.finlex.fi, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 9.1.2014. www.finlex.fi, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.
- Lehto, T. & Mäenpää, L. 2011. Kasvatuskumppanuuden toteutumisen haasteet vuorohoidossa. Päiväkotikielitoimikunnan vanhempien ja henkilökunnan näkemyksiä. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 22.4.2014.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25889/Kasvatuskumppanuuden%20toteutumisen%20haasteet%20vuorohoidossa.pdf?sequence=1>
- Lehtomäki, M. 2013. Lasten tarinoita vuorohoitokontekstissa. Tulkintoja turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos. Viitattu 15.4.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41542/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305221755.pdf?sequence=1>
- Lukimat. N.d. Kolmiportainen tuen malli. Viitattu 19.9.2013.
<http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli>
- Lummelahti, L. 2001. Yksilöllinen esiopetus. Tampere: Tammi.
- Mattinen A. 2011. Lapsen matemaattinen maailma ja ajattelu. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä: PS-kustannus. 219- 230
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. 3. uud. p. Helsinki: International Methelp Ky.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Pedatiето.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan abc. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Norola, A. & Taipalus, J. 2012. ”Jos aikuinen tulis vähä silittämään ja olis siinä koko yön – eikä lähtis minnekkään”. Vuorohoito lapsen kokemana. Opinnäyte-työ. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 15.4.2014.

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48930/janika_taipalus.pdf?sequence=1

Nyland, B. 2009. The Guiding Principles of Participation: Infant, Toddler Groups and the United Nations Convention on the Rights of the Child. Teoksessa D. Berthelsen, J. Brownlee & E. Johansson. Participatory learning in the early years: research and pedagogy, Routledge, USA.

Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2010. Lapsen aika. Helsinki: WSOYpro.

Onnismaa, E.-L. & Valli, S. 2005. Lastentarhanopettaja– varhaiskasvatuksen asiantuntija ja ammattilainen. Lastentarhanopettajaliitto. Viitattu 26.1.2014.

<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/OSAAJAESITESUOMI.PDF>

Opetushallitus. N.d. Koulutus ja tutkinnot. Esiopetus. Esiopetuksen järjestäminen. Viitattu 27.8.2013.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus/esiopetuksen_jarjestaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013. Rakennepoliittinen ohjelma: Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan toimenpiteet. Rakennepoliittisen ohjelman aineisto valtiosihteerin Martti Hetemäen johtoryhmälle 15.11.2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 29.1.2014.

<http://valtioneuvosto.fi/etusivu/rakennuudistus395285/tiedostot/ministerioiden-materiaalit-15112013/okm/OKM-aineistot-15112013.pdf>

Oranen, M. 2013. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Hallinto. Lasten osallisuus. Viitattu 9.1.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Palviainen, T. 2007. ”Karuselli pyörii, lapset siinä hyörii”. Tutkimus vuorohoidon arjesta henkilöstön näkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatustieteen laitos. Viitattu 13.4.2014.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18211/URN_NBN_fi_jyu-2007587.pdf?sequence=1

Pellikka, I. 2011. Voiko uskontokasvatusta kasvattaa? Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä: PS –kustannus, 151- 161.

Perheet 24/7. 2012. Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7 taloudessa. Hankkeen tiivistelmä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.1.2014. <http://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/Perheet-24/Etusivu/>

Pihlaja, P. 2008. Varhaiskasvatus 2000-luvulla? Varhaiskasvatuspalvelut ja henkilöstön osaamisvaatimukset. Opetusalan ammattijärjestön www-sivusto. Viitattu 26.1.2014. http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/OAJ_VARH_KASV_ARTIK_08%5B1%5D.PDF

Puroila, A-M. 2002. Kohtaamisia päiväkotiarjessa. Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Oulun yliopisto. <http://herkules oulu.fi/isbn9514266501/isbn9514266501.pdf>

Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa Kasvatusvuorovaikutus. Toim. Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.R. & Rasku-Puttonen, H. Vaajakoski: Vastapaino, 111-125.

Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.

Rouvinen, Ritva 2007. "Tässä työssä yhdistyy kaikki". Lastentarhanopettajat toimijoina päiväkodissa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 119. Joensuu: Joensuun yliopisto

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.

Salminen, E. & Tynnenen, K. 2012. Talentian Kasvu e-lehti 1.2012. Turvallinen omahoitaja. 12-14. Viitattu 19.9.2013. <http://www.talentia.isintexas.com/edocs/julkaisut/kasvu112/flip/>

Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with article 12.1 of the United Nations convention on the rights of the child. Children & Society 15, 107–117. Viitattu 24.10.2013. <http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Academic Search Elite (Ebsco).

Sinclair, R. 2004. Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable. Children & Society 18, 106-118. Viitattu 17.1.2014. <http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Academic Search Elite (Ebsco).

Sosiaaliportti. 2012. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Ehkäisevä työ. Varhaiskasvatus ja päivähoito. Viitattu 13.2.2014. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paiva_hoito/

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.

Säkkinen, S. 2010. Lasten päivähoito 2010 – Kuntakyselyn osaraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.9.2013.

http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr37_11.pdf

Tahkokallio, L. 2000. Lapsikeskeisyyden ja lapsilähtöisyyden monet tulkinnat. Teoksessa Elämysten alkupoluilla. Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Toim. S. Karppinen & A. Puurula & I. Ruokonen. Helsinki: Finn Lectura, 21-26.

THL. 2013a. Peruspalvelut. Varhaiskasvatus. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.9.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut;jsessionid=242ED888C97CB51514822A73FF90A479

THL 2013b. Lait ja oppaat. Varhaiskasvatus ja päivähoito. Varhaiskasvatuksen keskeinen lainsäädäntö. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 7.9.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/lait/varhaiskasvatus/lainsaadanto

THL. 2013c. Lait ja oppaat. Varhaiskasvatus ja päivähoito. Varhaiskasvatusta linjaavat asiakirjat ja suunnitelmat. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 7.9.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/lait/varhaiskasvatus/linjaavat_asiakirjat_ja_suunnitelmat

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Juva: PS-kustannus, 41-53.

Valtari, M. 2006. SPSS-perusteet. SPSS:n versio 14. Opas. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Tieto- ja viestintätekniikka. Viitattu 5.2.2014. <https://docs.google.com/viewer?url=http://www.helsinki.fi/~komulain/Tilastokirjat/04.%20Valtari-Spss-opas.pdf>

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 11.9.2013.

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>

Lastentarhanopettajaliitto. N.d. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Viitattu 27.1.2014.

<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/ERKKA.PDF>

Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. Sosiaali- ja Terveysministeriö: Selvityksiä 2007:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 26.1.2014.

[http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3507.pdf&title=Varhaiskasvatuksen henkiloston koulutus ja osaaminen Nykytila ja kehittämistarpeet fi.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3507.pdf&title=Varhaiskasvatuksen%20henkiloston%20koulutus%20ja%20osaaminen%20Nykytila%20ja%20kehittamistarpeet%20fi.pdf)

Varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa. Arviointi koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 7:2013. Tampere: Korkeakoulujen arviointineuvosto. Viitattu 26.1.2014.

http://www.kka.fi/files/1960/KKA_0713.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 2. p. Stakes. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne –jaoksen raportti. Sosiaali- ja Terveysministeriö: Selvityksiä 2007:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 13.2.2014.

[http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3746.pdf&title=Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys fi.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3746.pdf&title=Varhaiskasvatustutkimus%20ja%20varhaiskasvatuksen%20kansainvalinen%20kehitys%20fi.pdf)

Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999. Sosiaali- ja terveysministeriö. Työryhmämuistioita 4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 7.9.2013.

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais1/kasvatusv.pdf>

Varhaiskasvatus vuoteen 2020. 2008. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja Terveysministeriö: Selvityksiä 2007:72. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 26.1.2014.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4044.pdf&title=...

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

Veijonen, H. 2013. "Hellyydel ei ketään pilata!" Työntekijöiden hyvät kasvatustuorovaikutuskäytännöt tukemassa lapsen hyvinvointia vuorohoidossa. Opin näytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma YAMK. Viitattu 22.4.2014.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69095/Opinnaytetyokirjasto.pdf?sequence=1>

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Virolainen, A. 2006. Varhaiskasvatus työympäristönä. Teoksessa Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Toim. Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. Helsinki: Edita.

Väisänen, T. 2003. Aamusta iltaan ja yötä myöten – Lapsen arki vuorohoidossa. Pro gradu- tutkielma. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 20.9.2013. www.verve.fi/Link.aspx?id=1020396

Yleissopimus lasten oikeuksista. 2013. Unicef. Viitattu 9.1.2014. http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko